

Rekabet Edebilirlik Raporu

2009 - 2010

Doç. Dr. Mustafa Besim

Kıbrıs Türk Ticaret Odası
Turkish Cypriot Chamber of Commerce

İçindekiler

İçindekiler

Önsöz..... 3

Yönetici Özeti..... 4

Ekonomi Profili..... 6-7

I. Giriş

Kuzey Kıbrıs Ekonomisi..... 8

Küreselleşen Dünyada Rekabet Edebilirlik..... 9

Dünya Ekonomik Forumu ve Rekabet Edebilirlik Endeksi..... 9

Yöntemin (Metodoloji) Tanıtımı ve Kuzey

Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki

Yerinin Belirlenmesi..... 10

II. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü: Rekabet Edebilirliğin Durumu ve Değerlendirmesi

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü..... 13

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma.. 14

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin 12 Bölüm

Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu 15

Kuzey Kıbrıs'ın İki Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu 17

III. Kuzey Kıbrıs'ta Ekonomik Gelişme ve Rekabet Edebilirlik Endeksi..... 19

IV. Eylem için Politika: Rekabet Edebilirliği Artıracak Politika Önerileri..... 22

V. Sonuç..... 29

VI. Ekler

i. Makroekonomik Göstergeler..... 30

ii. Rekabet Edebilirliğin Hesaplanmasında Kullanılan Kaynaklar ve Teknik Notlar... 31-32

iii. 2009-2010 Küresel Rekabet Edebilirlik Rapor'undan Alıntılar © Dünya Ekonomik Forumu..... 33

Önsöz

Değerli Okuyucu,

Alışılmış yöntemler dışında, bambaşka bir bakış açısıyla birinci Rekabet Edebilirlik Raporu'nu ülkemizde yaşayan tüm kesimlerin hizmetine sunuşumuzun üzerinden tam bir yıl geçti. Bu rapor eğitimden sağlığa, altyapıdan mali piyasalara, teknolojiye erişimden iş gücü piyasalarına kadar sayısız alanda ekonomimizin nerede durduğuna tutulan güçlü bir ışık oldu.

2009 yılının Ocak ayındaki Rekabet Edebilirlik Forumu'nda kamuoyuyla paylaştığımız Rapor, ekonominin sadece bir grup uzmanın rakamlar konuşmasından ibaret olmadığını, yaşamın her alanındaki sosyal ve ekonomik aktivitenin bütünü kapsadığını net bir şekilde gözler önüne serdi. Hepsinden daha da önemlisi, ekonomimizin ve dolayısıyla yaşam kalitemizin dünya üzerindeki diğer ekonomilere kıyasla nerede olduğunu bize gösterdi. Hepimizin aynı makinenin parçaları olduğumuz, gelişebilmek ve başka ekonomilerle rekabet edebilmek için ortak zeminlerde buluşmamızın şart olduğu mesajını verdi.

Şu anda bu çalışmayı ilk kez elinde tutan okuyucular için, raporun aslında neyi murat ettiği konusuna ışık tutmakta fayda vardır:

Dünya Ekonomik Forumu'nun yıllık olarak 130 civarı ülkenin ekonomilerini, ve bunların 12 ayrı yapıtaşını kıyaslayan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi; karar vericilere, iş yaşamına, akademisyenlere, kısacası toplumdaki bütün kesimlere yönelik bir yol haritası oluşturmaktadır. Bütün bu sürecin anahtar kelimesi ise "verimlilik". Özel olarak sektörler, genel olarak ise ekonomiler kendi içlerinde daha verimli, daha rekabetçi, kulvardaki diğer yarışmacılardan daha başarılı olurlarsa, hem o coğrafyadaki yaşam kalitesi artacak hem de her ekonomi kendinin en iyi olduğu alanlara doğru yönlenebilecektir.

KTTO olarak bizler de, yaratıcı bir yaklaşımla, Dünya Ekonomik Forumu'nun kullandığı metodolojiyi kendi ekonomimize uygulayarak, hem kendi alanlarımıza bir ışık tuttuk, hem de dünyadaki diğer ekonomiler arasında nerede durduğumuzu görmüş olduk.

Bu yıl ikincisi hazırlanan rapor bize ısrarla aynı şeyi söylüyor: Ekonomimizde acilen düzeltmemiz gereken çok ciddi temel problemler var. Kendi ayakları üzerinde durabilen bir sistem yaratabilmek için tamamlamamız gereken uzun bir liste duruyor önümüzde. Her şeyden önce uzun vadeli ekonomik bir vizyona, farklı kesimlerin bu vizyon oluşumuna katkı koymasına ve atılacak adımların ne olduğu konusunda uzlaşmaya ihtiyacımız var. Varacağımız hedef ve gideceğimiz yol konusunda uzlaşmazsak, önündeki atların her birinin farklı yönlerde çektiği bir araba gibi sarsıntılarla boğuşmaya ve yerimizde saymaya devam edeceğiz.

Kurumlarımız verimsiz. Finans piyasalarımızda ciddi sıkıntılar var. Altyapımızdaki aksaklıklar olumsuz sinyaller veriyor. Araştırma-Geliştirme alanlarında çok gerilerdeyiz. Kısacası makroekonomik istikrarsızlık, sürdürülebilir bir ekonominin

önündeki en büyük engel. Geçen yıldan bu yıla 117nci sıradan 99uncu sıraya çıkmamız aslında iyiye gittiğimiz yönünde bir mesaj vermiyor maalesef. Bu farklılık, dünyadaki diğer ekonomilerde kriz nedeniyle yaşanan gerilemenin bizdekine kıyasla daha fazla olması, geçen yılki algılamaların kriz nedeniyle çok daha olumsuz olarak anketlere yansımaları ve bizdeki sıralamayı etkilemesi nedeniyle gerçekleşti.

Sıralamadan bağımsız olarak notlarımız ya aynı kaldı ya da geriledi. Makroekonomik verilerimiz geriye gitti. Herşey bir yana, dünya üzerindeki 98 farklı ekonominin gerisinde kalmamız, eğitim düzeyi bu kadar yüksek bir toplum için kabul edilebilecek bir durum değil. Sıralamada, Avrupa Birliği üyesi olan Kıbrıs Rum ekonomisinin 34, aday olan Türkiye ekonomisinin ise 61inci sırada geldiği gerçeği bizim durumumuz hakkında daha net bir fikir veriyor.

Oysa bir eğitim üssü, bir bilişim adası olabilmemiz imkansız değil. Eğitimli insan kalitemiz, dünyayla iletişim içinde olan genç kuşaklarımız, tarihi ve doğal güzelliklerimiz, yüksek eğitim kurumlarımız ve tekno-parklarımız bizim nerede olabileceğimizi gösteriyor.

Kıbrıs sorununa bağlı siyasi nedenler ve dünyadan izole olarak yaşadığımız yılların yarattığı sıkıntılar, kontrolümüz dışındaki sebepler, bizim kendi kendimize yapabileceğimiz için bir engel olmamalıdır. Siyasi gelişmeler ne olursa olsun, ekonomik varoluşumuzu ancak sürdürülebilir bir yapı kurmakla sağlayabiliriz.

Biz bu raporu hepimizin gündelik olarak yaşadığımız sorunların bir tesbiti olarak değil, daha başarılı, verimli ve sağlıklı bir toplum olabilme yolunda bir yol haritası olarak görüyoruz. Bu yolda, kesimler arası diyaloga ve ortak geleceğimizi birlikte kurgulamaya ihtiyacımız vardır.

Dr. Mustafa Besim'in kaleme aldığı bu yılki rapor ekonomimize mükemmel bir ayna tutuyor. Dr. Besim'in yaptığı analizler ve tesbitler yalnız bir ekonomistin teknik bulguları olarak değil, yıllardır bu konulara kafa yormuş bir akademisyen ve hayatın içinden bir aydın olarak herkesin anlayabileceği yalın ama etkileyici bir dille yazıldı. Kendisinin bu kıymetli çalışması her türlü övgüye değerdir.

Bu raporun oluşmasında çok önemli katkılar koyan ve Rekabet Edebilirlik konusunda stratejik çözümler ortaklarımız olan Devlet Planlama Örgütü'ne (DPÖ) ve Yatırım Geliştirme Ajansı'na (YAGA) çok teşekkür ediyorum. Tabii ki Odamızın bu konuda çalışan uzman arkadaşlarımız ve bu süreçte bize büyük destek sağlayan USAID'in EDGE Projesi'ne de teşekkürü bir borç bilirim.

Kıbrıs Türk Ticaret Odası olarak bizler hep birlikte daha güzel bir yaşama ulaşabilmek için elimizden geleni yapmaya devam edeceğiz.

Saygılarımla,

Günay Çerkez
Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı

Yönetici Özeti

Günümüz küreselleşmiş dünya ekonomilerinde rekabet edebilirlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemli bir konu haline gelmiştir. Ülkelerin uluslararası piyasalarda başarılı olmaları ekonomilerindeki kaynakları ne derece verimli ve etkin kullandıklarıyla bire bir ilişkilidir. Rekabet edebilirlik performansı ülkedeki vatandaşlara daha fazla gelir yaratma imkânlarının sunulması ve yaşam kalitesi ile doğru orantılıdır. Bu anlayışla ülkeler rekabet içinde oldukları diğer ülkelere göre hangi alanlarda avantajlı ve hangi alanlarda dezavantajlı olduklarını bilmek istemekte ve ona göre kendi halklarına daha fazla refah sağlamak için uygun politikalar geliştirmektedirler.

Bu yıl ikincisi hazırlanan Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik raporu, geçen yıl olduğu gibi içe dönük bir bakışla ekonomiyi analiz etmek ve ekonomideki rekabet edebilirliği artırmak için hangi alanlara odaklanılması gerektiğini belirlemek için yapılmıştır. Bu rapor hazırlanırken, kapsamlı bir çalışma yapılarak gerek iş çevrelerinin görüşleri, gerekse yayınlanmış istatistikler kullanılarak rekabet edebilirlik endeksi hesaplanmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nun 130'u aşkın ülkede uyguladığı yöntem kullanılarak yapılan çalışmada, Kuzey Kıbrıs'ın 2009-2010 rekabet edebilirlik puanı 7 üzerinden 3,66 olarak hesaplanmıştır. Bu puanla Kuzey Kıbrıs 134 ekonomi içerisinde 99'uncu sıraya yerleşebilmiştir.

Her ne kadar geçen yıla göre önemli sayılabilecek bir gelişme göstererek 117'inci sıradan 99'uncu sıraya yükselmişse de, Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlikte halen kişi başı geliri 1.000 – 2.000 Amerikan doları olan ve yaşam kalitesinin çok düşük olduğu ekonomiler arasında yer almaktadır. Çalışmada rekabet edebilirlik ile ilgili tespit edilen en sorunlu alanların ("dezavantajlı alanlar") başında piyasanın küçüklüğü, finansmana erişim zorluğu, makroekonomik istikrarsızlık, işletmelerin gelişmemiş olması ve piyasaların etkin olmayışı gelmektedir. Bunun yanında Kuzey Kıbrıs ekonomisinin

diğer ekonomilere göre avantajlı olduğu alanlar arasında ise sırasıyla sağlık, ilköğretim, teknolojik hazırlık ve yüksek öğretim gelmektedir.

2008 – 2009 yılı rekabet edebilirlik sonuçları ile bu yılın sonuçları karşılaştırıldığında, makroekonomik istikrar ve finans piyasalarının gelişmişliği dışındaki tüm başlıklarda gelişme sağlanmıştır. Bütçe açıkları, kamu borç stoku ve enflasyon gibi göstergelerin 2008 yılında krizin de etkisiyle 2007 yılına kıyasla daha kötü olması, makroekonomik istikrar başlığı puanının diğer ülkelere göre %14 gerilemesine neden olmuştur. Bu tespitle Kuzey Kıbrıs'ın kırılgan bir ekonomik yapıya sahip olduğu ve kamu maliyesinde önemli sorunlar yaşadığı ortaya konmaktadır. Bunun yanında finansmana erişim konusunda da geçen yıla kıyasla gelişme olmamış ve Kuzey Kıbrıs 134 ekonomi içerisinde ancak 128'inci olabilmıştır.

Rekabet edebilirlik performansının bu denli kötü olmaya devam etmesi, Kuzey Kıbrıs'ın ivedilikle daha "sorumlu" bir tavır takınarak sorunları aşma yolunda politikalar üretmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun da ancak toplumun genelinde bir sorumluluk anlayışının oluşturulmasıyla başarılı olabileceği düşünülmektedir. Bu noktada bu sorumluluğu artırmak için ekonomideki bütün paydaşların dâhil olacağı bir "diyalog platformu" oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ortak vizyon ve amaçların birlikte belirleneceği bu platformun hükümet-iş çevreleri-sendikalar – üniversite ve diğer ilgili kurumların aktif katılımıyla oluşturulması, sorumluluğu artıracak ve geliştirilen politikaların daha sonuç alıcı bir şekilde uygulanması sağlanacaktır.

Her ne kadar rekabet edebilirlik çalışmasında tespit edilen sorunların bazıları devam eden Kıbrıs sorunundan kaynaklanmış olsa da, Kuzey Kıbrıs'ın adadaki siyasi sorunun çözümünden bağımsız olarak hayata geçirebileceği ve

rekabet edebilirliğini önemli ölçüde artırabileceği birçok alan vardır. Bu alanlar şu şekilde özetlenebilir:

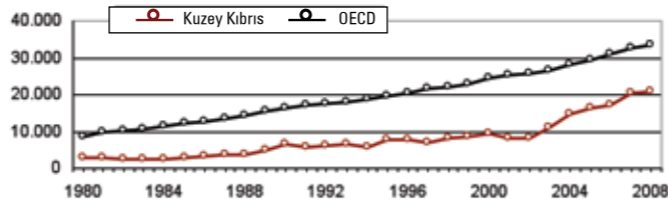
- Ortak geleceği belirlemek ve sorumluluğu artırmak için "diyalog platformunun" oluşturulması,
- Serbest piyasa koşullarını iyileştirerek piyasa etkinliğinin ve verimliliğin artırılması,
- Finans piyasasının etkin kılınarak ekonomiye daha fazla kaynak sağlanması,
- Makroekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması,
- İşletmelerin güçlendirilmesi için mikro düzenlemeler yapılması,
- Emek piyasasının etkinliğinin artırılması,
- Fiziki altyapının iyileştirilmesi,
- Kamunun daha verimli ve etkin kılınması ve
- AB mevzuatının uyum sürecinin hızlandırılması ve standartların getirilmesi yer almaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ın elinde bulundurduğu mevcut üretim faktörleri ve insan kaynaklarının, doğru yönetim ile birlikte, daha verimli ve rekabet edebilir güçlü bir yapıya kavuşabileceği düşünülmektedir.

Ana Göstergeler

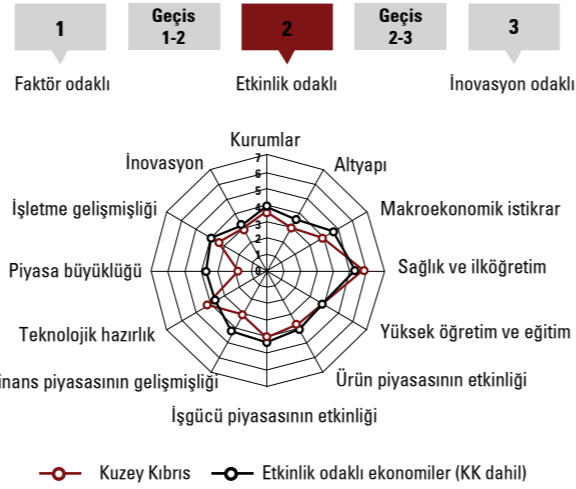
Toplam Nüfus (bin), 2008.....	274
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) (milyon ABD\$, 2008.....)	3.958
Kişi Başına Düşen GSYİH (cari fiyatlar), 2008.....	16.005
GSYİH (SPG), dünya toplamındaki payı (%), 2008.....	0,0065

Kişi başına düşen GSYİH (SPG) ABD\$, 1980-2008

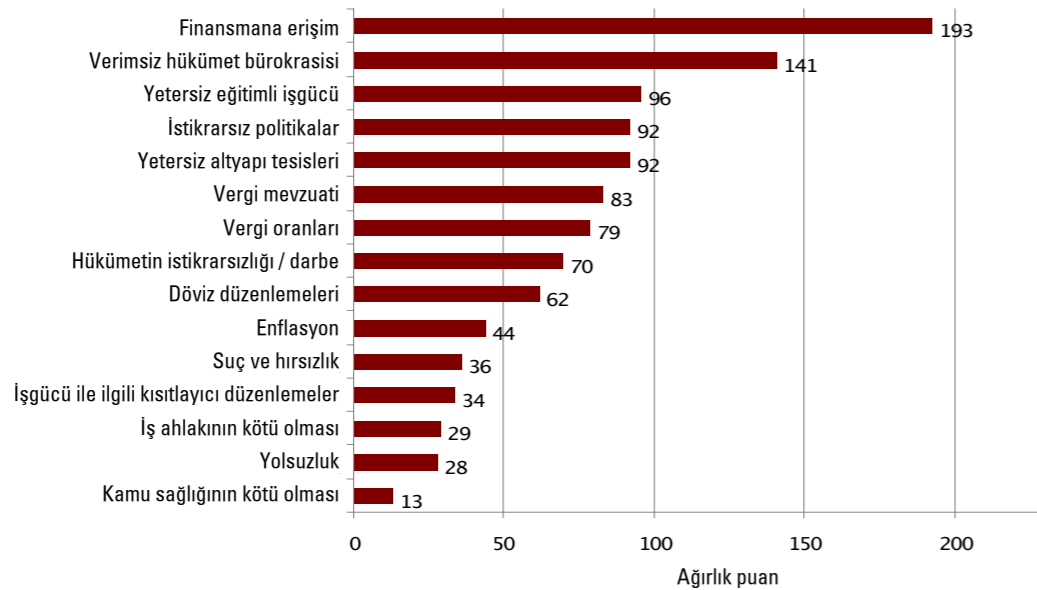
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

	Sıralama (134 üzerinden)	Puan (1-7)
Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2009-2010	99	3,66
Temel gereksinimler	88	4,06
Bölüm 1: Kurumlar.....	88	3,55
Bölüm 2: Altyapı.....	91	3,03
Bölüm 3: Makroekonomik istikrar.....	111	3,88
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim.....	42	5,78
Etkinlik artırıcılar	108	3,44
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim.....	70	3,90
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği.....	109	3,74
Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği.....	90	4,15
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği.....	128	3,02
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık.....	46	4,14
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü.....	130	1,71
İnovasyon ve Gelişmişlik faktörleri	102	3,15
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği.....	110	3,36
Bölüm 12: İnovasyon.....	88	2,94

*Bu ekonomiler arasında Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Ürdün, Makedonya, Malezya, Mauritius, Karadağ, Namibya, Panama, Peru, Sırbistan, Güney Afrika, Surinam, Tunus, Ukrayna vardır.

İş yaparken karşılaşılan en problemler

Not: Katılımcılardan, 15 faktörlük bir listeden iş yaparken karşılaşılan en problemler 5 faktörü seçerek, 1(en problemler) ve 5 arasında bir puan vererek değerlendirmeleri istenmiştir. Bu yaklaşım, Dünya Ekonomik Forumu'nun Ekonomi Profili'nde cevapların toplamındaki yüzdeliğinin verildiği yaklaşımdan, teker teker her bir cevabın puanının belirlenmesiyle farklılık gösterir. Belli bir faktöre 1 veren katılımcılara 5 çarpanı verilmiştir, 5 alan faktörlere ise 1 çarpanı verilmiştir.

Bu rapor Dünya Ekonomik Forumu'nun yayını değildir.

Terminoloji, formatlar ve yöntem (metodoloji) Küresel Rekabet Edebilirlik 2009-2010 Raporu'ndan alınmıştır. © Dünya Ekonomik Forumu

Detaylı Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

GÖSTERGE SİRALAMA/134

Bölüm 1: Kurumlar	Sıralama	Puan
1.01 Mülkiyet hakları.....	104	63
1.02 Fikri mülkiyet hakları.....	101	69
1.03 Kamu fonlarının aktarılması.....	69	70
1.04 Kamuoyunun siyasilere güveni.....	70	63
1.05 Yargının bağımsızlığı.....	63	77
1.06 Hükümet yetkililerinin kararlarında adam kayırma.....	77	122
1.07 Kamu harcamalarının israfı.....	122	71
1.08 Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük (bürokrasi).....	71	89
1.09 Uyuşmazlıkların çözümünde yasal çerçevenin etkinliği.....	89	85
1.10 Düzenlemelerin yasal çerçevenin etkinliği.....	85	96
1.11 Hükümetin politika oluşturmadaki şeffaflığı.....	96	93
1.12 Terörizmin işletme maliyeti.....	93	48
1.13 Suç ve şiddetin işletme maliyeti.....	48	75
1.14 Organize suçlar.....	75	86
1.15 Polis hizmetlerinin güvenilirliği.....	86	93
1.16 Firmaların iş ahlakı.....	93	129
1.17 Finansal denetim ve raporlama standartlarının gücü.....	129	129
1.18 Kurumsal yönetişimin (yönetimin) etkinliği.....	129	121
1.19 Azınlık hissedarlarının çıkarlarının korunması.....	121	

Bölüm 2: Altyapı

2.01 Genel altyapının kalitesi.....	98
2.02 Yolların kalitesi.....	102
2.03 Demiryollarının kalitesi*.....	n/a
2.04 Limanların kalitesi.....	117
2.05 Hava yolu taşımacılığının kalitesi.....	95
2.06 Mevcut koltuk kilometre*.....	110
2.07 Elektrik hizmetlerinin kalitesi.....	116
2.08 Telefon hatları*.....	33

Bölüm 3: Makroekonomik İstikrar

3.01 Devletteki bütçe açığı / fazlası*.....	132
3.02 Ulusal tasarruf oranı*.....	89
3.03 Enflasyon*.....	113
3.04 Faiz oranları farkı*.....	106
3.05 Devlet borcu*.....	129

Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim

4.01 Sıtmanın işletmeye etkisi.....	77
4.02 Sıtma vakası*.....	1
4.03 Veremin işletmeye etkisi.....	34
4.04 Verem vakası*.....	21
4.05 HIV/AIDS'in işletmeye etkisi.....	42
4.06 HIV'in yaygınlığı*.....	1
4.07 Bebek ölüm oranı*.....	61
4.08 Ortalama ömür uzunluğu*.....	53
4.09 İlköğretim kalitesi.....	67
4.10 İlköğretime kayıt*.....	1
4.11 Eğitim harcamaları*.....	16

Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim

5.01 Orta öğretime kayıt*.....	80
5.02 Yüksek öğretime kayıt*.....	12
5.03 Eğitim sisteminin kalitesi.....	73
5.04 Matematik ve fen bilimleri eğitiminin kalitesi.....	74
5.05 Yöneticilik ve işletme okullarının kalitesi.....	99
5.06 Okullarda internet erişimi.....	58
5.07 Yerel düzeyde bilimsel araştırma ve eğitim hizmetleri.....	125
5.08 Çalışanlara eğitimin verilmesi.....	110

Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği

6.01 Yerli piyasadaki rekabet yoğunluğu.....	117
6.02 Firma faaliyetlerinin egemenliği.....	96
6.03 Anti-tekel politikasının etkinliği.....	81
6.04 Vergilendirmenin etkinliği ve yaygınlığı.....	123
6.05 Toplam vergi oranı*.....	71
6.06 Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı*.....	129
6.07 Şirket kurmak için gerekli süre*.....	92
6.08 Tarım politikasının maliyetleri.....	128
6.09 Ticaretin karşısındaki engeller.....	130

■ Rekabet Avantajı ■ Rekabet Dezavantajı

6.10 Ticaret ağırlıklı tarifeleri oranı*.....	33
6.11 Yabancı mülkiyetin yaygınlığı.....	127
6.12 Doğrudan yabancı yatırımı düzenleyen kuralların etkisi.....	126
6.13 Gümrük prosedürlerinin verimliliği.....	121
6.14 Ne derece tüketici odaklı.....	71
6.15 Müşteri gelişmişliği.....	

Bölüm 7: İşgücü piyasasının etkinliği

7.01 İşçilerin işsizliklerinde işbirliği.....	106
7.02 Ücretlerin belirlenmesinde esneklik.....	65
7.03 İstihdamda katılık*.....	19
7.04 İşe alma ve işten çıkarma.....	18
7.05 İşten çıkarma maliyetleri*.....	27
7.06 Maaş ve üretkenlik.....	88
7.07 Profesyonel yönetime güven.....	129
7.08 Beyin göçü.....	108
7.9 Kadınların işgücü piyasasına katılımı*.....	104

Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği

8.01 Finans piyasalarının gelişmişliği.....	101
8.02 Yerel sermaye piyasası aracılığı ile borçlanma.....	112
8.03 Banka kredilerine erişiminin kolaylık derecesi.....	90
8.04 Risk sermayesinin mevcudiyeti.....	79
8.05 Sermaye akışındaki sınırlamalar.....	118
8.06 Yabancı yatırımcı koruma gücü*.....	90
8.07 Bankaların sağlamlığı.....	126
8.08 Menkul kıymetler borsasının düzenlenmesi.....	129
8.09 Yasal haklar endeksi*.....	83

Bölüm 9: Teknolojik hazırlık

9.01 En son teknolojilerin bulunabilmesi.....	108
9.02 Firma düzeyinde teknoloji kullanımı.....	113
9.03 Bilgi ve iletişim düzenlemeleri hakkında kanunlar.....	102
9.04 Doğrudan yabancı yatırım ve teknoloji transferi.....	122
9.05 Cep telefonu abone sayısı*.....	8
9.06 İnternet kullanıcıları*.....	48
9.07 Kişisel bilgisayarlar*.....	43
9.08 Geniş bant internet kullanıcıları*.....	71

Bölüm 10: Piyasa Büyüklüğü

10.01 Yerel piyasa büyüklüğü endeksi*.....	127
10.02 Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi*.....	132
10.03 Satın alma gücü paritesine göre GSYİH*.....	127
10.04 GSYİH'ya göre ithalat oranı *.....	69
10.05 GSYİH'ya göre ihracat oranı*.....	115

Bölüm 11: İşletme gelişmişliği

11.01 Yerel tedarikçi sayısı.....	120
11.02 Yerel tedarikçi kalitesi.....	116
11.03 Küme sektörlerinin gelişmişlik durumu.....	106
11.04 Rekabet avantajının niteliği.....	79
11.05 Değer zinciri arzı.....	92
11.06 Uluslararası dağıtım ve pazarlamanın kontrolü.....	97
11.07 Üretim süreçlerinin gelişmişliği.....	93
11.08 Pazarlamacılığın boyutları.....	104
11.09 Yetki verme ve aktarma konusundaki istiklalilik.....	114

Bölüm 12: İnovasyon

12.01 İnovasyon kapasitesi.....	72
12.02 Bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi.....	104
12.03 Firmaların araştırma ve geliştirme harcamaları.....	82
12.04 Araştırmada özel sektör ve üniversitelerin işbirliği.....	95
12.05 İleri derecede teknoloji ürünlerini hükümet satın alıyor mu.....	79
12.06 Bilim adamları ve mühendislerin bulunurluğu.....	102
12.07 Kullanım patentleri*.....	32

* Ham veri

Not: Daha fazla bilgi ve açıklama için Ekteki "Ekonomi Profili nasıl okunmalı" bölümüne bakınız.

Bu rapor Dünya Ekonomik Forumu'nun yayını değildir.

Terminoloji, formatlar ve yöntem (metodoloji) Küresel Rekabet Edebilirlik 2009-2010 Raporu'ndan alınmıştır. © Dünya Ekonomik Forumu

Giriş

Kuzey Kıbrıs Ekonomisi

Küreselleşen Dünyada Rekabet Edebilirlilik

Dünya Ekonomik Forumu ve Rekabet Edebilirlilik Endeksi

Yöntemin (Metodoloji) Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Kuzey Kıbrıs Ekonomisi

Kuzey Kıbrıs, mikro ekonomik yapısı, küçük ölçekli pazarı, kısıtlı doğal ve insan kaynaklarıyla ağırlıklı olarak hizmet üreten bir ekonomiye sahiptir. Bu yapısıyla Kuzey Kıbrıs 2008'de 3 milyar 968 milyon Amerikan doları değerinde gayri safi yurtiçi hâsısalık (GSYİH) gelir yaratırken, yayınlanan resmi istatistiklere göre, kişi başı geliri 15 bin Amerikan doları seviyelerindedir. Bu seviyedeki geliri ile Kuzey Kıbrıs, yüksek gelirli gelişmekte olan ekonomiler arasında yer almaktadır. Ancak, ekonominin bu düzeylere gelmesinde rol alan faktörler ve büyüme kaynakları incelendiğinde, geline gelir seviyesinin suni ve sürdürülebilir olmaktan uzak olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Kıbrıs sorunun çözümsüzlüğü ve ekonomi içerisinde var olan pek çok yapısal sorun, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istikrarlı büyümesini önemli ölçüde engellemektedir.

Kıbrıs konusunda devam eden çözümsüzlük nedeniyle uluslararası mal, hizmet ve sermaye piyasalarına erişim zorluğu yaşayan Kuzey Kıbrıs'ta, son yıllara kadar kamu kesiminin, ekonomik büyüme performansı üzerinde görece etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, özellikle 2000'li yıllardan sonra değişmiş ve ekonomik büyümede daha fazla özel sektörün tüketim ve yatırım harcamaları belirleyici olmuştur. Her ne kadar da bu değişim gerçekleşmiş olsa da, kamunun ekonomideki yeri hala daha büyük olmaya devam etmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta sektörel bazda ekonomik büyüme kaynakları incelendiğinde, bunların başında inşaat sektörü, turizm ve yüksek öğretim gelmektedir.

Dünyanın en gelişmiş ekonomik birliklerinden biri olan Avrupa Birliği'nin kısıynda bulunan Kuzey Kıbrıs'ta liberal politikaların işleyişini sağlayacak gerekli yasal ve kurumsal altyapı tam olarak oluşturulamamıştır. Bununla birlikte kamu maliyesindeki disiplinsizlik (bütçe açığı ve aksak vergi sistemi), sosyal güvenlik açıkları ve verimsiz kamu sektörü gibi yapısal sorunlar, Kuzey Kıbrıs ekonomisini güçsüz ve kırılgan yapmaktadır. Bu ve buna benzer sorunlardan dolayı Kuzey Kıbrıs istenilen istikrarlı büyümeyi yakalayamamıştır. Yukarıda kısaca değinilen sorunların çözümü için, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin sürdürülebilir büyümeyi yakalamasına engel olan unsurların belirlenmesi ve rekabet edebilirlilik gücünün artıracak gerekli politika ve stratejilerin geliştirilmesi, bu noktada daha da bir önem kazanmaktadır.

Bu anlayışla ve bu amaca hizmet etmek için Kuzey Kıbrıs'ta rekabet edebilirlilikle ilgili çalışma geçen yıldan itibaren başlatılmış ve rapor hazırlanmıştır. Bu yıl ikincisi hazırlanan

raporun bu bölümünde, sırasıyla küreselleşen dünyada rekabet edebilirliliğin ne olduğu, Dünya Ekonomik Forumu'nun (World Economic Forum, WEF) ve Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi'nin (Global Competitiveness Index, GCI) tanımı ve rekabet edebilirliliği ölçmek için kullanılan yöntem anlatılacaktır. Bölümün sonunda ise Kuzey Kıbrıs ekonomisinin Dünya Ekonomik Forumu'nun geliştirdiği kriterlere göre hangi gelişim aşamasında olduğu belirlenecektir.

Raporun ikinci bölümünde, Kuzey Kıbrıs'ta rekabet edebilirliliğin ne durumda olduğu hesaplanarak, geçen yılı performansı ile karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılacaktır. Üçüncü bölümde ise, Kuzey Kıbrıs ekonomisi ve rekabet edebilirlilik bulguları bir bütünlük içerisinde değerlendirilecektir. Çalışmanın sonunda, Kuzey Kıbrıs'ta rekabet edebilirliliği iyileştirmek için ne gibi öneriler ve stratejiler geliştirilmesi konuları incelenecektir.

Küreselleşen Dünyada Rekabet Edebilirlilik

Rekabet edebilirlilik, bir ekonominin serbest ticaret ve piyasa koşullarında, piyasaların (yerel ve uluslararası) taleplerini karşılayan mal ve hizmetleri üretebilme gücüne ne derece sahip olup olmadığını anlatan bir kavramdır. Bu tanımla eş zamanlı olarak rekabet edebilirlilik, ülkelerin gerçekleştirdiği üretimlerle insanının reel gelirini artırmayı ve sürdürmeyi ne derece sağlayabildiğiyle ilgilidir. Bir ülkenin rekabet edebilme gücü, o ülkede yakalanan yaşam standardı ile doğrudan ilişkilidir. Ülkelerin yaşam standartları büyük ölçüde verimliliklerine dayalı belirlendiğine göre, rekabet edebilirliliğin de temel olarak dayandığı nokta verimliliklidir.

Rekabet edebilirlilik kavramı firma, sektör, ülke ve bölge gibi değişik seviyelerde kullanıldığında farklı anlamlar ortaya çıkmaktadır. Firma düzeyinde rekabet edebilirlilik, firmanın rekabet yeteneği ve kapasitesi ile ilgilidir. Bu yetenek, sektördeki araştırma –geliştirme ve yenilikle ilişkili diğer yatırımların etkinliğini belirleyen şirket organizasyonunun çeşitli yönleri tarafından belirlenir. Firmaların rekabet edebilirlilik düzeyi, finansal, fiziksel ve beşeri sermaye ve stok devri oranları gibi girdi verimliliğini belirleyen göstergeler kullanılarak ölçülür. Bunun yanında kârlılık, piyasa payı, ihracat performansı gibi daha fazla çıktı yanlı göstergeler de firmaların rekabet gücünü belirleyenler arasındadır. Hiç kuşkusuz bir ekonominin genelde rekabet edebilir olabilmesi için piyasasında faaliyet gösteren firmaların rekabetçi olmaları gerekmektedir.

Bunun yanında sektörel bazda rekabet edebilirlilik, sektörün verimlilik düzeyi, yani çalışan başına yaratılan katma değer ve çıktı başına yapılan sermaye yatırımı olarak belirlenmiştir. Sektörün büyüklüğü, karlılığı, verimlilik ve istihdam düzeyleri de rekabet edebilirliliği belirlemede kullanılan göstergeler arasındadır.

Ülke seviyesinde ise bu kavram, ekonomik bütünleşme ve küreselleşme sürecinin yoğunlaştığı bu dönemde, ekonomilerin bu sürece ne derece uyum sağlayabildikleri, vatandaşlarına sürdürülebilir gelir artışı yanında yüksek istihdamı hangi ölçüde sağlayabildikleriyle ilgilidir. Ekonomilerin rekabet edebilirliliği, üretim faktörlerinin etkin ve verimli kullanılmasıyla belirlenir. Bunun yanında ekonomide ilgili ve destekleyici sektörler olması, ülke rekabet edebilirliliğini etkiler. Firmaların, makine, emek ve diğer girdileri sağlamada veya nihai ürünlerini pazarlamada tamamlayıcı unsurlara sahip olması, ülkenin rekabet edebilirliliğinde önemli faktörlerdir.

Özetle, rekabet edebilir olmak, ülkedeki firmaların ürettikleri malları kaliteli, uygun maliyetlerde üretmeleri ve rekabet edebilir fiyatlarla yerel ve uluslararası piyasalarda satabilmeleri demektir. Bununla birlikte, ekonomideki üretim faktörlerinin etkin ve doğru alanlarda kullanılmasıyla verimliliğin artması ülke gelirini ve vatandaşların satın alma gücünü artıracak gibi, hayat standartlarının da iyileşmesini destekleyecektir. Rekabet edebilirlilik, günümüz ekonomik bütünleşme ve küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi ve nihayetinde vatandaşlara istenilen refahı sağlamak için üzerinde önemle durulması gereken temel unsurların başında gelmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu ve Rekabet Edebilirlilik Endeksi

Küreselleşme sürecinin teknolojik gelişim ve yeniliklerin de desteğiyle hızla arttığı yıllarda, rekabet edebilirlilik kavramı ulusal hükümetlerin ve Avrupa Birliği (AB) gibi değişik oluşumların gündeminde ön sıralarında yer almaktadır. AB'nin 2000 yılında kabul edilen Lizbon Stratejisi'nde, 2010 yılında dünyanın en rekabet edebilir, dinamik ve bilgi temelli ekonomisi haline getirilmesi amaçlanmıştır. Aslında rekabet edebilirlilik ile ilgili çalışmalar 1979 yılından beri WEF tarafından uluslar arası niteliği olan bir platformda yapılmaktadır. Her yıl düzenli olarak WEF, ülkelerin rekabet edebilirlilikleri ile ilgili çalışmalar yapmakta ve bu konuyla ilgili raporlar yayınlamaktadır. WEF'in rekabet edebilirlilik ile ilgili çalışmaları, yıllar içerisinde akademisyenlerin öncülüğünde yeni fikir ve dünya ekonomilerinde yaşanan

değişim ve gelişimleri de dikkate alarak geliştirilmiş ve 2004 yılından itibaren Küresel Rekabet Edebilirlilik (GCI) endeksi oluşturularak yayınlanmasına başlanmıştır. Küresel Rekabet Edebilirlilik endeksinde 130'u aşkın ekonominin rekabet edilebilirliği, geliştirilen sofistike ve çok yönlü bir yöntemle hesaplanmakta ve ekonomiler arası karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu platform ve endeks sayesinde ekonomiler, rekabet edilebilirliklerini küresel bazda değerlendirebilmektedirler. Bu da ekonomilerin hangi alanlarda diğer ekonomilere göre avantajlı ve dezavantajlı olduklarını karşılaştırmalı bir yapı içerisinde görebilmelerini sağlamaktadır.

Bu kapsamlı çalışma sayesinde, her ekonominin güçlü ve zayıf alanları belirlenirken, değişik ekonomilerde büyüme ve sürdürülebilir rekabet edilemeye ilişkin engellerin neler olduğu ortaya konulmaktadır. Bu da, gerek firma gerekse ülke bazında politika üretenlerin, hangi yönde karar almaları ve icraata koymaları konusunda da değişik paydaşlara ışık tutmaktadır.

Bu ihtiyaç dünyanın değişik bölgelerinde bulunan firmalar ve makro bazda ekonomiler için olduğu kadar, Kuzey Kıbrıs iş çevreleri ve genel ekonomi adına politika üretenler için en az o kadar gereklidir. Bu anlayışla, Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlilik Raporu ekonominin mevcut rekabet edilebilirliğini

ve sürdürülebilir büyüme potansiyellerini, WEF için Profesör Xavier Sala-i-Martin öncülüğünde geliştirilen yöntem (metodoloji) kullanılarak belirlenmektedir. Bu yöntem aracılığıyla Kuzey Kıbrıs'taki emek, sermaye ve diğer ekonomik faktörlerin, kurumların ve geliştirilen politikaların rekabet edilebilirliğinin ne durumda olduğu belirlenmektedir. Bu çalışmanın ayrıca, kalkınma için gerekli politikaların önceliklendirilmesine yönelik etkin ve kullanışlı bir araç olması da beklenmektedir.

Yöntemin (Metodoloji) Tanıtımı ve Kuzey Kıbrıs'ın Gelişim Aşamasındaki Yerinin Belirlenmesi

Ülkelerin rekabet edilebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Bu temel anlayışla WEF, geliştirdiği endekste 12 değişik bölüm altında rekabet edilebilirliği ölçmeye çalışmaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere rekabet edilebilirliğin dayandığı 12 bölüm, her biri farklı kalkınma (gelişim) aşamasında olacak şekilde üç ana başlık altında düzenlenmiştir. Bu ölçüm yapılmadan önce ülkeler gelişim aşamalarına göre sınıflandırılmakta ve ülke ağırlıkları belirlenerek hesaplama ona göre yapılmaktadır. Bunun nedeni 130'u aşkın ekonominin tümünün de aynı kalkınma aşamasında olmamasından kaynaklanmaktadır.

Ülkelerin gelişim aşamalarını belirlemek için iki kriter kullanılmaktadır. Bunların birincisi, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla düzeyidir. İkincisi ise ülke ekonomilerin ne ölçüde faktör odaklı olduğunu ölçmeye yönelik oluşturulmuş değişkendir. Bu iki kriterin değerlendirilmesi sonucunda ekonomiler faktör odaklı, etkinlik odaklı ve inovasyon odaklı olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılırlar. Bunun yanında, iki gelişim aşaması arasında yer alan ekonomiler geçiş aşamasında sınıflandırılacaklardır.

Bir ekonominin puanlaması Rekabet Edebilirliliğin 12 bölümü ile ilgili geliştirilen ve iş çevrelerine dağıtılan 130 sorudan oluşan 'Yönetici Görüşleri Anketi'ne verilen cevaplar kullanılarak yapılmaktadır. Bunun yanında, ilgili ekonomide yayınlanmış ekonomik ve sosyal istatistiklerden de yararlanarak hesaplamalar tamamlanmaktadır. Her bölüm ve içerisinde yer alan sorular kendi başlık konusuna göre ayrı ayrı puanlanmakta ve ardından genel ülke puanına ulaşılmaktadır. GCI rakamları 1 ile 7 arasında değişmektedir. 1 en düşük rekabet düzeyini, 7 ise en yüksek rekabet düzeyini ifade etmektedir. Bu standart hesaplama yöntemi sonucunda, ülkelerin diğer ülkelere göre rekabet edilebilirlik durumu karşılaştırmalı olarak kolayca belirlenebilmektedir. Kullanılan yöntem ile ilgili detaylı bilgi EK3'te sunulmuştur.

Yukarıda özetlenen WEF'in geliştirdiği bu yöntem, bu yıl ikinci kez kullanılarak Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edilebilirliği hesaplanmıştır. İstenilen tüm istatistiklerin

bulunmasında bazı sorunlar yaşanmış olsa da, belli tahmin ve yaklaşımlarla sorun minimize edilerek çalışma tamamlanabilmiştir.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2009-2010 rekabet edilebilirliğinin hesaplanması için birinci adım olarak gelişim aşaması belirlenmiş ve aşağıdaki tabloda sunulmuştur. 2008 yılı istatistiklerine göre kişi başına geliri 15,000 Amerikan doları civarında olan bir ekonominin, gelir kriterine göre etkinlik odaklı aşama ile inovasyon odaklı aşama arasındaki geçiş ekonomileri ile birlikte yer alması gerekirdi. Ancak, birincil veri kaynağı olarak iş çevrelerinin anket sonuçlarından oluşturulan göstergeler ve bunun yanında diğer ikincil veri kaynağı olarak istatistikler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin ancak etkinlik odaklı gelişim aşamasında olabileceğine karar verilmiştir. Özellikle geçiş döneminde olan diğer ekonomilerin istatistikleriyle Kuzey Kıbrıs ekonomisinin istatistikleri karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs göstergelerinin diğer ekonomilerden oldukça uzakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu gerçeklerden yola çıkarak, Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2'nci gelişim aşaması, diğer bir deyişle etkinlik odaklı aşamada yer almasına karar verilmiştir. Benzer ayarlamayı 2008 yılı itibarı ile kişi başı geliri 40,000 Amerikan dolarını geçen Kuveyt ve 20,000 Amerika dolarına yakın geliriyle Suudi Arabistan örneklerinde de gözlemlemek mümkündür. Bu iki ülke, WEF'in belirlediği kriterlere göre ancak 1. geçiş dönemi olan faktör odaklı ekonomi ile etkinlik odaklı ekonomiler arasında yer alabilmişlerdir.

Tablo 1: Gelişim Aşamalarına Göre Bazı Ekonomiler

Gelişim Aşamaları	1 Faktör Odaklı	1-2 Geçiş	2 Etkinlik Odaklı	2-3 Geçiş	3 İnovasyon Odaklı
Ekonomiler	Bangladeş Kenya Pakistan Tanzanya	Cezayir Mısır Kuveyt S. Arabistan	Bosna Hersek Kuzey Kıbrıs Makedonya Sırbistan	Hırvatistan Meksika Polonya Türkiye	Belçika Güney Kıbrıs İsviçre Malta

Buna göre, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik hesaplamalarında temel gereksinimler başlığındaki bölümlerin toplamına ağırlık olarak %40, etkinlik başlığı altında yer alan bölümlerin toplamına %50 ve son olarak da inovasyon başlığı altındaki başlıklara da toplam %10 puan verilecektir.

Bu ağırlıklarla Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini artırması için faktör piyasalarının etkinliğini iyileştirme yönünde yoğunlaşması ve firma bazında üretim aşamalarını daha etkin kılması öncelikleri arasında olmalıdır. Bunun için kilit faktörler arasında, yüksek öğretimin sektöre yönelik beşeri kaynak yetiştirmesi, mal ve hizmet piyasalarında etkinliğin yani rekabetin sağlanması, emek piyasasında esnekliğin olması ve finansal piyasaların ekonomiye daha etkin kaynak sağlayıcı olması bulunmaktadır. Bunun ötesinde, ölçek sorununun aşılması ve üretimde teknolojilerin daha yaygın ve güncel olması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde arttıracaktır.

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü: Rekabet Edebilirliğin Durumu ve Değerlendirmesi

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin 12 Bölüm Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs'ın İki Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Gücü

WEF 2009-2010 dönemi için hazırladığı GCI raporu ile 133 ekonominin rekabet edebilirlik endeksini oluşturmuştur. Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği de aynı yöntemle hesaplanarak, toplam 134 ekonomi arasındaki yeri belirlenmiştir. Bunun yanında anket uygulaması için seçilen firma kitlesi yaklaşık %80 geçen yılın aynısı olmuştur. Bu sayede rapor, elde edilen sonuçlarla bir barometre görevini de yerine getirmiş olacak ve geçtiğimiz bir yıl içinde iş dünyasındaki algılamaların nasıl değiştiği konusunda bize bazı fikirler verecektir.

Belirtilen yöntemle yapılan hesaplamalar sonucunda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin toplam puanı 7 üzerinden 3,66 olarak belirlenmiştir. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 134 ekonomi arasında 99'uncu sırayı almıştır. WEF 2009-2010 Rekabet Edebilirlik raporunun belirlediği sıralamaya göre İsviçre 5,60 puanla birinci sırayı alırken, geçen yılın birincisi Amerika Birleşik Devletleri (ABD), finansal krizin de etkisiyle ikinci sıraya gerilemiştir. Bu ülkeleri sırasıyla 5,55 puanla Singapur, 5,51 puanla İsveç ve 5,46 puanla Danimarka izlemiştir. Sıralamada Avrupa Birliği'nin yeni üyelerinden Güney Kıbrıs, Estonya ve Slovenya gibi küçük ekonomiler 30'uncu sıralarda yerlerini alırken, Yunanistan AB üyeleri içerisinde en düşük puanı alarak 71'inci sıraya yerleşmiştir. Bunun yanında gelişen piyasalar olarak tanımlanan Hindistan, Brezilya, Meksika ve Rusya 50 ve 60'uncu sıralar arasında yerlerini alırken, benzer ekonomilerden ve Kuzey Kıbrıs'ın en büyük ticari ortağı olan Türkiye 61'inci sırada bulunmaktadır. Yine aynı raporda, Çad, Zimbabve ve Burundi sırasıyla 2.87, 2.77 ve 2.58 puan alarak listenin son üç sırasına yerleşmişlerdir.

Tablo 2: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksindeki Performansı

WEF 2009-2010 dönem raporuna Moldova, anket verileri yetersiz olduğu için, dâhil edilmemiştir. Bundan dolayı toplam ülke sayısı 134'den 133'e gerilemiştir.

	Puan (1-7)	Sıralama
GCI 2009-2010 (134 üzerinden)	3,66	99
GCI 2008-2009 (135 üzerinden)	3,43	117

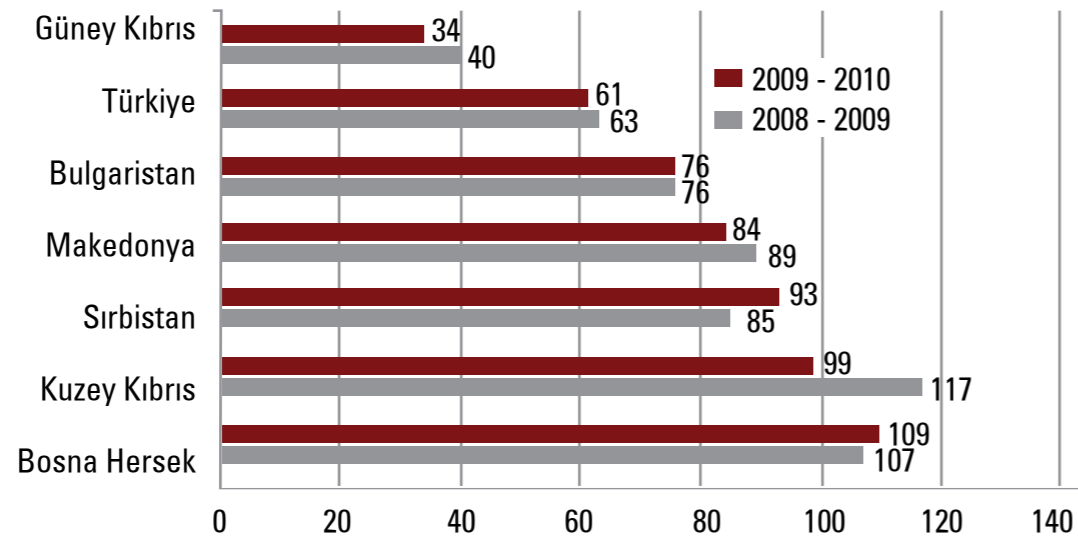
Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik puanını bir yıl gibi kısa bir sürede 3,43'den 3,66'e yükselmesini ve bununla birlikte 134 ekonomi içerisinde 99'uncu sıraya yerleşmesinin en önemli nedeni, 2008 yılında uygulamaya konulan Yönetici Görüşleri Anketi'nin diğer ekonomilerin aksine, küresel krizin patlak verdiği dönemde gerçekleşmesinden dolayıdır. Diğer ekonomilere göre daha geç yapılan ve küresel krizin hissedilmeye başlandığı dönemde uygulan anket sonucunda, iş çevrelerinin ekonomi ile ilgili algıları negatif etkilenmiş ve bu olumsuzluk sonuçlara da yansımıştır.

2009-2010 yılı rekabet edebilirlik raporu için gerçekleştirilen anket dünyadaki uygulamalara paralel olarak aynı zamanda uygulamaya konmuş ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliği diğer ekonomilerle aynı koşullarda hesaplanmıştır. 2009-2010 GCI'ine göre Kuzey Kıbrıs'ın 134 ekonomi içerisinde 99'uncu sırada yer alması, rekabet gücü olarak çok gerilerde olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs, aynı endekste Kenya, Nijerya ve Tanzanya gibi kişi başı geliri 1.000-2.000 Amerikan doları civarlarında olan ve hayat kalitesinin çok düşük olduğu ekonomiler arasında yer almıştır. Ekonomideki mikro ve makro unsurları bir endekste toplayan bu yaklaşımla elde edilen bulgular, aslında Kuzey Kıbrıs ekonomisinde var olan ölçek, düşük kapasite kullanımı, verimsizlik, altyapı eksikliği gibi yapısal sorunları da teyit eder niteliktedirler.

Seçilmiş Ekonomilerle Performans Karşılaştırma

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik durumunu daha iyi belirlemek için benzer gelişme aşamasında olan Bosna Hersek, Bulgaristan, Makedonya, Sırbistan gibi ekonomilerle performans karşılaştırması yapılmıştır. Belirtilen ekonomiler yanında, Kuzey Kıbrıs'ın en büyük ticaret ortağı olan Türkiye ve aynı adayı paylaşan Güney Kıbrıs ekonomisi de bu karşılaştırmaya dâhil edilmiştir. Aşağıdaki şekilden de görüleceği gibi, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik performansı, seçilmiş ekonomiler arasında Bosna Hersek hariç, en kötü durumda olanlardandır. 2008-2009 sıralamasına göre seçilmiş ekonomiler arasında en son sırada bulunan Kuzey Kıbrıs, 2009-2010 hesaplamalarına göre performansını 18 basamak artırarak 134 ekonomi içerisinde 99'uncu sırada yerini almıştır. Bu sonuçlarla Kuzey Kıbrıs'ın benzer ekonomilerle rekabet etmesinin zor olacağı gözlemlenmektedir. Özellikle Türkiye ve Güney Kıbrıs gibi çok yakın coğrafyada bulunan ekonomilerle karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik performansının çok kötü durumda olduğu ve karşılaştırma dahi kaldıramayacak kadar zayıf olduğu ortadadır.

Şekil 2: Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilere Göre Rekabet Edebilirlik Performansı

Resmi istatistiklere göre, Güney Kıbrıs hariç diğer tüm seçilmiş ekonomilerdeki kişi başına düşen gelirden daha yüksek gelire sahip olan Kuzey Kıbrıs'ın, bu kadar düşük rekabet edebilirlik endeksine sahip olması, büyüme kaynaklarının neler olup, ne kadar sağlıklı ve ne kadar sürdürülebilir olduklarının üzerinde durulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

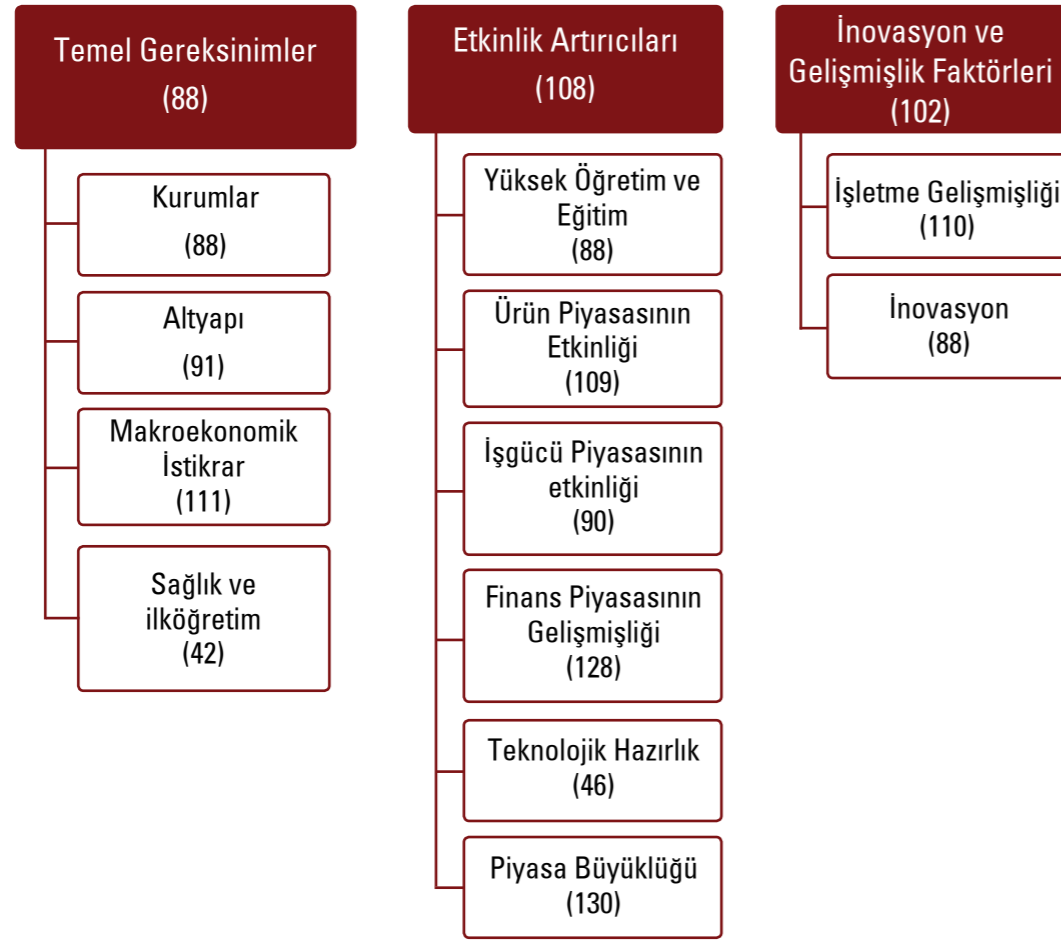
Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin 12 Bölüm Altında Rekabet Edilebilirlik Bilançosu

Ekonomilerin rekabet edebilirlik endeksinin hesaplanmasında kullanılan üç gelişim aşaması altında bulunan 12 bölümde Kuzey Kıbrıs'ın performansı değerlendirildiğinde, bulgular bir seri önemli sorun ve kusurları ortaya koymaktadır. Aşağıdaki şekilden de görüleceği gibi, gelişim aşamalarına bağlı olarak temel gereksinim ana başlığında 134 ekonomi içerisinde Kuzey Kıbrıs 88'inci olurken, etkinlik artırıcıları ana başlığı altında ancak 108'inci olabilmıştır. Bunun yanında inovasyon ve gelişmişlik faktörleri ana başlığında 102'nci sırada yerini almıştır. Kuzey Kıbrıs'ın etkinlik odaklı gelişim aşamasında olması ve ekonominin rekabet edebilirliğinin bu aşamada bulunan artırıcılara (mal piyasası etkinliği, işgücü piyasasının etkinliği, finans piyasasının gelişmişliği ve piyasa büyüklüğü gibi) dayanması gerçeği dikkate alınır, elde edilen puanlarla (108'inci) rekabet edebilirliğin iyileştirilmesi ekonomi için zor olacaktır. Bu sonuçlarla ekonomideki rekabet edebilirlik potansiyelini yakalamak için politika üreticilerinin etkinlik artırıcıları üzerinde yoğunlaşması gerekecektir. Ancak bu sayede Kuzey Kıbrıs ekonomisi daha verimli olabilecek ve istikrarlı büyüme şansı yakalayabilecektir.

Adil ve iyi çalışan kamu kurumları, gelişmiş altyapı, istikrarlı makroekonomik ortam ve eğitimli işgücü rekabet edebilirliğin temel gereksinimleridir. Bu gereksinimler yalnızca faktör odaklı büyüme aşamasında olan ekonomiler için değil, adlarından da anlaşılacağı gibi rekabetçi olma yolunda olan her ekonomi için en temel ihtiyaçlardır. Bu anlayışla Kuzey Kıbrıs'ın temel gereksinimler puanı incelendiğinde, performansın bu aşamada bile yeterli olmadığı ortadadır. Kurumlar ve altyapı gibi büyümenin en öncelikli odaklarını oluşturan faktörler, iş çevrelerinin anket sorularına verdikleri cevaplarla hesaplanan endekse göre, sırasıyla ancak 88'inci ve 91'inci olabilmişlerdir. Temel gereksinimler ana başlığı altında en kötü performans makroekonomik istikrar başlığıdır. Bu başlığın hesaplanmasında kullanılan bütçe açıkları, enflasyon oranı, mevduat-kredi faiz farkı ve borç stoku gibi göstergelerin Kuzey Kıbrıs'ta yüksek olmaları makroekonomik istikrar

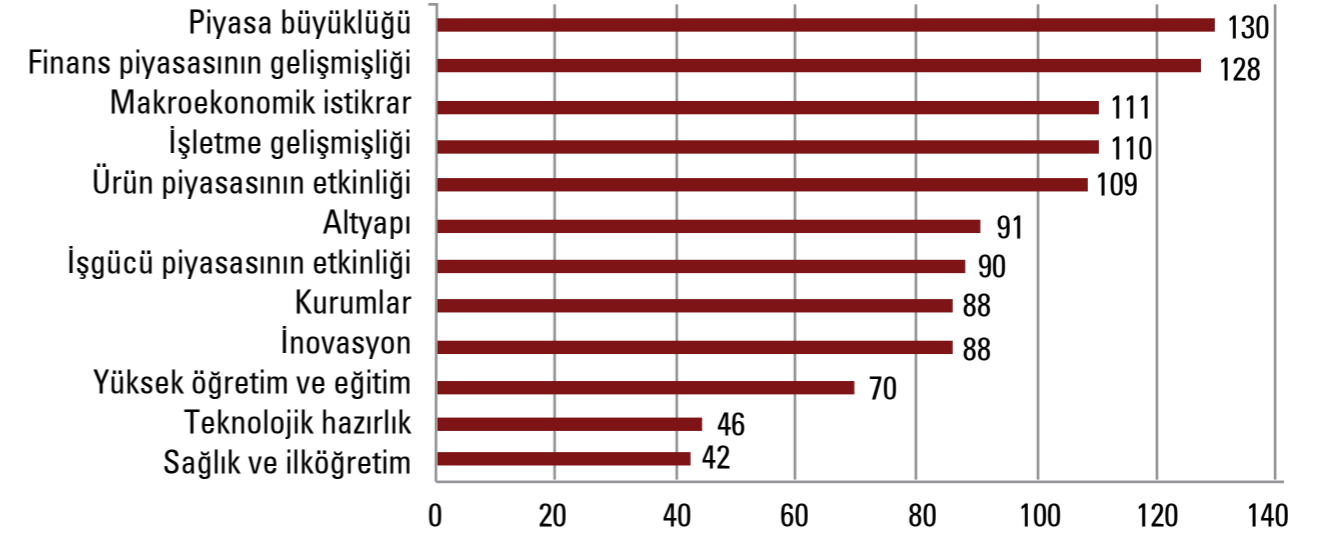

Şekil 3: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin 12 Başlıkta Rekabet Edebilirliği (134 üzerinden)

İş çevrelerine göre işletmelerin iş yaparken karşılaştıkları en problemleri faktörlerin başında "finansmana erişim" gelmektedir. Bu algılama ile, faaliyetlerine finans sağlamada zorluk çeken işletmelerin gelişmesi ve verimli olması zor olacaktır (Bkz. Ekonomik Profil sayfası). Bunun yanında, verimsiz kamu bürokrasisi, vergi mevzuatı ve oranları yanında istikrarsız politikalar firmaların büyüme, gelişme ve daha iyi rekabet edebilmesi önünde engel olarak durmaktadır.

Şekil 4: Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Rekabet Edebilirlik Bilançosu (134 üzerinden)

Her ne kadar da sağlık, ilköğretim, teknolojik hazırlık ve yüksek öğretim gibi alanlarda Kuzey Kıbrıs'ın puanı yüksek ve kendi içinde avantajlı durumda görünse de, diğer bölümlerde kötü performans, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini endeks sıralamalarında en kötüler arasında yer almasına neden olmuştur.

yaşanmıştır. Bu bölüm her ne kadar iş çevreleri tarafından geçen yıla göre daha kötü algılansa da, GCI sıralamasında bir değişme olmadığı ve 128'inci sırada kaldığı tespit edilmiştir.

Kuzey Kıbrıs'ın İki Yıllık Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu

Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik puanının 2009-2010 dönemi için yapılan hesaplamada, bir önceki yıla göre 3,43'den 3,66'e yükselmesi ve endekste de 18 basamak birden yükselerek 99'uncu sırayı alması, çoğu bölümlerde gelişme (iyileşme) olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere toplam 12 bölümden, "makroekonomik istikrar" ve "finans piyasasının gelişmişliği" dışında kalan bütün bölümlerde ilerleme söz konusudur. Makroekonomik istikrar bölümünün hesaplanmasında kullanılan bütçe açığının %7,1'den % 9,34'e, borç stokunun % 100'den %115'e yükselmesi ve bunun yanında enflasyonun % 9,4'den % 14,5'e yükselmesi, bu bölümün bir önceki yıla göre %14 daha kötü bir performans sergilemesine ve endeks sıralamasında da 12 sıra gerilemesine neden olmuştur. Bunun yanında "finans piyasasının gelişmişliği" bölümünde %2 oranında gerileme

Tablo 3: Karşılaştırmalı Rekabet Edebilirlik Bilançosu (2008-2009 ve 2009-2010)

	2008-2009 PUAN	2009-2010 PUAN	% DEĞİŞİM	GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)	2008-2009 SIRALAMA /134	2009-2010 SIRALAMA /134		SIRALAMADA GELİŞME (↑) GERİLEME (↓)
Bölüm 1: Kurumlar	3,50	3,55	1%	↑	94	88	6	↑
Bölüm 2: Altyapı	2,62	3,03	16%	↑	104	91	13	↑
Bölüm 3:	4,51	3,88	-14%	↓	99	111	-12	↓
Bölüm 4: Sağlık ve ilköğretim	5,74	5,79	1%	↑	49	42	7	↑
Bölüm 5: Yüksek öğretim ve eğitim	3,54	3,90	10%	↑	92	70	22	↑
Bölüm 6: Ürün piyasasının etkinliği	3,56	3,74	5%	↑	123	109	14	↑
Bölüm 7: İşgücü piyasası etkinliği	4,09	4,15	1%	↑	100	90	10	↑
Bölüm 8: Finans piyasasının gelişmişliği	3,10	3,02	-2%	↓	128	128	0	—
Bölüm 9: Teknolojik hazırlık	3,73	4,14	11%	↑	47	46	1	↑
Bölüm 10: Piyasa büyüklüğü	1,30	1,71	32%	↑	133	130	3	↑
Bölüm 11: İşletme gelişmişliği	3,08	3,36	9%	↑	129	110	19	↑
Bölüm 12: İnovasyon	2,23	2,94	32%	↑	132	101	31	↑

Geçen yıla kıyasla en yüksek gelişmeyi %32 ile "inovasyon" bölümü gerçekleştirmiştir. Ankete iştirak eden iş çevrelerine göre inovasyon bölümü altında yer alan; bilimsel araştırma kurumlarının kalitesi, araştırma ve geliştirme harcamaları, özel sektör-üniversite işbirliği, hükümetin ileri derecede teknoloji kullanımı gibi alanlarda önemli gelişmeler sağlanmıştır. İnovasyon bölümüyle yakından ilgili olan "teknolojik hazırlık" bölümü altındaki bilgi ve iletişim düzenlemeleri, doğrudan yabancı teknoloji transferi alanlarındaki ilerlemeleri yanında, internet kullanıcılarındaki artış sonucunda geçen yıla göre %11 oranında bir iyileşme sağlanmıştır. Bunun yanında, geçen yıla göre önemli artış gösteren diğer bir bölümü "altyapıdır". Yol, liman, hava yolu taşımacılığı ve elektrik hizmetleri kalitesi gibi altyapıyı oluşturan alt başlıklarla ilgili anket sorularına verilen cevaplarda, iyileşme olduğu gözlenmektedir. Her ne kadar çoğu bölümde önemli ölçüde iyileşme söz konusu ise de, genel endeks bağlamında Kuzey

Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik durumu 2009-2010 döneminde de çok düşük olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs'ın daha iyi rekabet edebilmesi için üzerinde yoğunlaşması gereken hususların başında ölçek sorunundan kaynaklanan piyasa büyüklüğü, finans piyasasının gelişmişliği, makro ekonomik istikrar, işletme gelişmişliği, mal piyasasının etkinliği ve altyapıdır. Bu bağlamda politika üreticilerinin (işletme ve hükümet seviyesinde) önceliklendirilmiş bu sorunlar üzerine gitmesi ve bunların iyileştirilmesine yönelik kararlar alması gerekecektir.

Kuzey Kıbrıs'ta Ekonomik Gelişme ve Rekabet Edebilirlik Endeksi

Kuzey Kıbrıs'ın 15,000 Amerikan dolarını aşan kişi başı milli geliriyle, rekabet edebilirlik performansı bakımından beklenenin çok altında yer alması, belli soruları da beraberinde getirmektedir. Bunların başında, rekabet edebilirliği bu kadar düşük olan bir ekonomide, nasıl olup da resmi istatistiklere göre Kuzey Kıbrıs ekonomisi yüksek gelirli gelişmekte olan ekonomiler arasında yer aldığı gelmektedir. Bunun yanında, yöntem kısmında da açıklandığı üzere, iş çevrelerinin anketteki sorulara verdiği cevaplar rekabet edebilirlik puanını önemli ölçüde belirlemektedir. Bunu da bilerek, nasıl olur da son 10 yılda GSYİH Amerikan doları bazında %300'ü aşan bir gelişme gösteren ekonomide iş çevrelerinin ekonomi ile ilgili algılamaları bu kadar kötüdür? Dünya rekabet edebilirlik çalışma tecrübeleri, iş çevreleri algılamalarında sorunlar olabileceğini ortaya koymaktadır. WEF baş ekonomisti Xavier Sala-i Martin'in de ifade ettiği gibi, bazı ülkelerin iş çevrelerinin fazla iyimser davranarak rekabet edebilirlik bölümlerinde kendilerini olduğundan daha iyi göstermek istedikleri gibi, bazı ülkeler de bunun tam tersini yaparak kötümser cevaplarla sonuçları olumsuz yönde etkileyebileceklerdir. Bu anlayışla çalışmanın bu bölümünde, rekabet edebilirlik sonuçlarını ekonomideki genel yapı, gelişmeler ve göstergelerle karşılaştırılarak raporun daha anlamlı kılınmasına çalışılacaktır.

İlk tespit, 35 yıllık kısa ekonomik geçmişinde Kuzey Kıbrıs ekonomisi, neredeyse ortalama her 6 yılda bir ekonomik kriz yaşamakla, ekonomisinin ne kadar kırılgan olduğunu göstermektedir. Kökleşmiş yapısal sorunlardan kaynaklanan bu kırılganlık, ekonominin rekabet edebilirliğini büyük ölçüde etkilemekte, verimlilik esaslarına dayalı gelişimini engellemektedir. Kuzey Kıbrıs ekonomisindeki büyüme kaynakları incelendiğinde belirgin rekabet üstünlüğü olan sektörlere dayalı bir büyüme gerçekleştirdiği söylenemez. Özellikle 2000'li yılların başına kadar daha fazla kamu güdümlü bir ekonomi süregelmiş, belli sektörler teşvik ve desteklerle geliştirilmeye çalışılmıştır. Hiç kuşkusuz Kıbrıs sorunundan dolayı ekonominin dışa açık olmaması, işletmelerin uluslararası ürün piyasalarına erişiminin sınırlı, uluslararası finansman piyasalarına erişimini imkânsız olması, yerel piyasalarda disiplinin sağlanmasına ve üretim avantajlarının oluşmasına veya gelişmesine engel olmuştur. Bu nedenler yanında içsel olarak tanımlanacak firma ve ekonomi bazında kaynak yönetiminin etkin ve başarılı yapılamaması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinde piyasa koşullarının istenilen seviyede oluşmamasına neden olmuştur. Bunun sonucunda rekabetin tam gelişmediği küçük ölçekli bir ekonomi oluşmuştur.

2000'li yılların başından itibaren gerek Kıbrıs konusundaki gelişmelerin yerli ve yabancı yatırımcılar tarafından olumlu algılanması, gerekse Türkiye ekonomisindeki olumlu gelişmeler döviz kuru, faiz ve enflasyon gibi göstergelerin istikrara kavuşmasıyla yüksek oranlı büyüme trendine girilmiştir. Bu süreçte özellikle dış talebin artmasıyla da özel sektör ekonomide yaratılan katma değere daha belirgin bir katkı koymaya başlamıştır. Her ne kadar özel sektörün bu gelişimi verimlilik esaslı ve etkinliğe dayalı olmasa da, ekonomide dışa açılım, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin çok kısa zamanda gelirini önemli ölçüde artırmaya imkân sağlamıştır. Ancak, bu gelişim tam olarak rekabet edebilirliğin artmasıyla gerçekleşmemiştir. Gerek kamu harcama ve yatırımlarının etkin ve istenilen verimlilikte olan alanlarda kullanılamaması, gerekse özel sektörün yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı rekabete dayalı gelişme sağlayamaması, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirlik performansının iyi olmasını engellemiştir.

Özetle, ekonomik büyüme sağlandığı dönemlerde bile yüksek bütçe açıkları, altyapı yatırımlarının yardımlara bağlı devamı, kamu borç stokunun artışı, kaynak kullanımında verimsizliğin devamı ve aksak piyasa koşulları gibi yapısal sorunların makroekonomik seviyesinde devam etmesi, ekonomide rekabet edebilirliğin artmasına engel olmuştur. Bunun yanında şirketler seviyesinde, kredi erişim maliyetlerinin yüksek olması, vergi sistem ve oranlardaki bozukluklar, taşımacılık ve gümrük maliyetlerinin yüksek olması ile kamudaki hantallığın yarattığı ek maliyetler işletmelerin rekabet edebilirliğini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Kısacası, ekonominin her seviyesinde yapısal sorunlar devam ederken, Kuzey Kıbrıs ekonomisinde gelişim yaşanmıştır. Bu da, bir taraftan bireylerin gelirinin artması yaşanırken diğer taraftan rekabet edebilirliği ölçmek için kullanılan göstergelerin kötüleşmeye devam etmesiyle sonuçlanmıştır. Kişi başı gelir ve rekabet edebilirlik performansı arasındaki anomalinin ortaya çıkışının temel nedeni bu şekilde açıklanabilecektir. Hiç kuşkusuz verimsiz ekonomik durum yaşam standartları ile de doğrudan ilgili olduğu için, sağlanan gelir hayat kalitesi ve yaşam standartları bağlamında da tam olarak toplum tarafından hissedilmemektedir.

Bütün bunlar iş çevrelerinin algılamasını olumsuz etkilemekte ve hatta belli konularda gereğinden fazla kötümser olmalarına yol açmaktadır. 2009-2010 rekabet edebilirliğini belirlemek için iş çevrelerinin anket sorularına verdikleri cevaplara göre iş yaparken karşılaşılan

en büyük sorunların başında “finansmana erişim” gelmektedir. Benzer sorun geçen yılın sonuçlarında da vardır. Buna paralel olarak Kuzey Kıbrıs’ın “finansman piyasasının gelişmişliği” başlığındaki sıralaması en kötü ekonomiler arasında, 129’uncu sıradadır. Hiç kuşkusuz Kıbrıs sorununun devamı, işletmelerin uluslararası finans piyasalarına erişimini engellemektedir. Yine Kıbrıs sorunundan kaynaklanan başta mülkiyet ve Kuzey Kıbrıs’ın ekonomik riski gibi etkenlerden dolayı kredi maliyetleri yüksektir. Bunun yanında içsel kaynaklı yapısal sorunlar ve TL’nin yarattığı istikrarsızlık sonucunda mevduat–kredi faiz farkı yüksektir. Bütün bu gerçekler algılamaları olumsuz etkilemektedir.

Ancak, Merkez Bankası yayınları incelendiğinde, durumun bu denli kötü olmadığı ortaya çıkmaktadır. Finans piyasası, sırasıyla 126’ncı ve 127’nci olan Madagaskar ve Etiyopya’nın gerisinde olacak kadar kötü değildir. Zira bu ülkelerin başta kredi imkânlarını kullanma, sistemin gelişmişliği ve bankaların sağlamlığı ile ilgili göstergeler incelendiğinde, Kuzey Kıbrıs’taki finans piyasasının göreceli olarak çok daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. EK 1’deki makroekonomik göstergelerden de görüleceği üzere kredi kullanımının mevduatlara oranı özellikle 2005 yılından itibaren % 50’yi aşmış ve 2008 rakamlarıyla %64’e ulaşmıştır. Verilen kredilerde şahsi ve kamu kuruluşlarına verilen krediler düşüldüğünde toplam mevduatların %25 kadarının değişik sektörlerle sağlandığı gözlemlenmektedir. Bu durumda, yaygın kredi kartı kullanımı ve internet bankacılığının gelişmesi, bu yıllarda sistemin de geliştiği ve kurumsallaşmanın arttığı tespitini ortaya koymaktadır. Bu veriler ve tespitlerle “finansman piyasasının gelişmişliği” ile ilgili sorulara iş çevrelerinin verdiği cevapların olumsuz algılama nedeniyle gerçek puanın altında bir değer almasına neden olduğu söylenebilir.

İki yıllık rekabet edebilirlik sonuçlarını aynı dönemde reel ekonomideki gelişmeler ile birebir karşılaştırdığımızda, rekabet edebilirlik sonuçları iyileşme gösterirken, ekonomide daralma yaşanmış ve GSYİH % -2,9 oranında küçülmüştür. Bu farklılaşma 2008-2009 yılı raporu için uygulanan anketin rekabet edebilirlik endeksinde bulunan diğer ekonomilerden farklı olarak küresel finansal krizin patlak vermesinden sonra Kuzey Kıbrıs’ta gerçekleşmesinden dolayıdır. Anketin kriz ortamında yapılması iş çevreleri algılamalarının kötümser olmasına neden olmuştur. Bu da sonuçları olumsuz etkileyerek Kuzey Kıbrıs’ın geçen yıl 117’inci sırada yer almasına

neden olmuştur. Bu sorun bu yılki çalışmada giderilmiş ve anket diğer ekonomilerle aynı dönemde uygulanmıştır. Bunun yanında diğer bir unsur, GCI içerisinde yer alan ekonomilerin küresel krizden ötürü genel olarak kötü performans göstermeleridir. Bu gerçek, Kuzey Kıbrıs’ın daha iyi bir sıralamada yer almasını açıklayan ilave faktör olarak da yorumlanabilir.

Bunun yanında aynı dönemde iş çevreleri anketlere verdikleri cevaplarda, “altyapıyı” geçen yıla göre %16 daha iyi bulurken, cep telefonu, bilgisayar ve internet kullanımındaki artışlar “teknolojik hazırlık” puanını da %10’un üzerinde artırmıştır. Bire bir ekonominin gidişatı ile ilgili olan “Makroekonomik istikrar” bölümü; bütçe açıkları, enflasyon, kamu borç stoku gibi, 2008’de küçülen ekonomiyle birlikte kötüleşen göstergelerle endeks sıralamasında Kuzey Kıbrıs , 14 sıra birden gerileterek 111’inci olmuştur. Ekonomik daralma ile daralan ekonomik aktiviteler “piyasa büyüklüğü” bölümünde bulunan ithalatın endeksteği yerini de geriletmiştir. Aynı bölüm altında bulunan ihracat büyüklüğü hesaplamalarına bu yıl hizmetlerin de eklenmesiyle ihracat oranı artmıştır. Bu sonuçlarla “piyasa büyüklüğü” puanı iki basamak ilerlese de, Kuzey Kıbrıs’ın sığ ve küçük piyasasından ötürü, endeksteği diğer ekonomilere kıyasla en son sıralarda, 134 ekonomi arasında 130’uncu sırada yerini almıştır.

Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs ekonomisi 2008-2009 yıllarında ekonomik gerileme yaşamıştır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin gerek iç gerekse dış şoklara karşı ne kadar kırılğan bir yapıda olduğu, son yaşanan ve yaşanmaya devam eden kriz ile bir daha kendisini göstermektedir. Bununla birlikte, ekonomideki rekabet edebilirliğin ne kadar zayıf olduğu rakamlarla ortaya konulmuştur. Kuzey Kıbrıs’ın sürdürülebilir olmayan bu yapıdan çıkması için özel sektör ve kamu kesiminin koordinasyon içerisinde uyumlu çalışarak gerekli sinerjileri yaratması gerekecektir.

Eylem için Politika: Rekabet Edebilirliği Artıracak Politika Önerileri

Rekabet edebilirlik çalışması sayesinde Kuzey Kıbrıs'ın rekabet gücü ölçülmüş ve WEF'in oluşturduğu endeks sıralamasında yeri belirlenmiştir. Buna göre Kuzey Kıbrıs 2009-2010 döneminde 3.66'lık puanıyla 134 ekonomi arasında 99'uncu sırada yerini almıştır. Bu sonuçlarla Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik konusunda ivedilikle daha "sorumlu" bir tavır takınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ekonomideki kırılma yapı, kaynakların etkin kullanılmaması, verimsiz yapılanma ve daha birçok rekabet edebilirlik ile ilgili göstergelerinin kötü performansı, ekonominin sürdürülebilir gelişimini sağlamayacağını ve toplum refahının iyileşmesinin zor olacağını göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı, bu soruna daha sorumlu bir anlayışla bakılması ve toplumun bu soruna daha fazla ilgili kılınması gerekmektedir. Ancak bu sayede Kuzey Kıbrıs sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturmada yol alabilecek ve gelişen küresel ekonomik şartlarda halkına gelir imkânları yaratıp, hayat standartlarının da iyileşmesini sağlayabilecektir. Bunun için de başta, politika üreticilerin ve karar vericilerin kısa vadeli menfaat ve çıkarlardan vazgeçerek, ekonomideki kaynakların daha verimli ve etkin alanlarda kullanılmasını sağlayacak ve toplamda bütün toplumun refahının artmasını sağlayacak orta ve uzun vadeli politikalar geliştirmeleri yönünde teşvik edilmelidirler. Bu noktada bu sorumluluğu artırmak için ekonomideki bütün paydaşların dahil olacağı bir sistem yaratılması gerekmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar üzerinde analizler yapılarak, bir seri politika önerileri hazırlanmıştır. Bu politika önerilerinin belirlenmesinde kıstas olarak; çalışmada öne çıkan sorunların derecesi ve ekonomi için önemi, rekabet edebilirlik üzerinde ne derece etkili olabilecekleri ve Kuzey Kıbrıs'ın mevcut şartlarında yapılabilmek dereceleri dikkate alınmıştır. Rekabet edebilirlik performansının incelendiği bölümde de belirtildiği üzere, Kıbrıslı Türklerin kendi iradesi (kontrolü) dışında olan Kıbrıs sorunu kaynaklı bazı önemli konular Kıbrıslı Türklerin kalkınması ve gelişimi için önlerinde engel olmaya devam etmektedir. Hiç kuşkusuz, Kıbrıs sorununun çözümü rekabet edebilirlik performansının iyileşmesine olumlu katkı sağlayabilecektir. Ancak Kuzey Kıbrıs için, Kıbrıs sorunundan bağımsız, kendi iradesine bağlı olarak yerine getirilebilecek ve ekonominin gelişimini, rekabet edebilirliğini artıracak birçok konu vardır. Aşağıdaki öneriler bunlardan bazılarıdır:

Ortak Geleceği belirlemek ve sorumluluğu artırmak için "Diyalog Platformu"nun oluşturulması

- Başta iş dünyası, hükümet, sendikalar, ve akademi olmak

üzere ilgili tüm paydaşların katılımıyla diyalog platformu oluşturulması

- Ortak vizyon ve amaçların belirlenmesi
- Politikaları birlikte geliştirerek paydaşların sorumlu kılınması

Serbest piyasa koşullarını iyileştirerek piyasa etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması

- Yasallaşmış rekabetin korunmasıyla ilgili yasanın uygulanmaya konması
- Devlet yardım, teşvik ve sübvansiyon uygulamalarının yeniden yapılandırılması
- Şirket kurmanın kolaylaştırılması
- Yargı sistemine yönelik düzenlemelerin yapılması

Finans piyasasının etkin kılınarak ekonomiye daha fazla kaynak sağlanması

- KOBİ kredi garanti fonunun oluşturulması
- Şirketlerin mali tablolarının iyileştirilmesi ve uluslararası standartlara getirilmesi
- Yargı ve icra sisteminin yeniden yapılandırılarak tahsilâtın hızlandırılması
- Kamunun bankacılık sistemindeki kaynakları kullanmasına sınırlama getirilmesi
- TC şube bankalarının ekonomiye daha fazla kredi vermelerini sağlayacak düzenlemelerin geliştirilmesi
- Karşılık ve dispoñibilite oranlarının Merkez Bankası tarafından yeniden değerlendirilerek, bankaların ekonomiye daha düşük maliyetlerle kredi vermesini sağlayacak şekilde düzenlenmesi

Makroekonomik istikrarın sağlanması

- Makroekonomi yönetiminde kurumsallaşmanın tesis edilmesi
- Performansa dayalı kamu harcamalarının uygulanması
- Sosyal güvenlik sisteminde aşamalı olarak kapsamın genişletilmesi
- Gelir ve tüketim vergilerinde yeniden yapılanmaya gidilmesi
- Kayıt dışılığın minimize edilmesi

İşletmelerin güçlendirilmesi için mikro düzenlemelerin yapılması

- Özel sektör temelinde kalkınma anlayışının oluşturulması

- KOBİ geliştirme politikalarının oluşturulması
- Ürün geliştirme ve uzmanlaşmanın teşvik edilmesi
- Pazarlamanın desteklenmesi
- İşletmelerde kurumsallaşmayı teşvik edici düzenlemelerin yerine getirilmesi

Emek piyasasının etkinliğinin artırılması

- Kamunun işgücü piyasasına müdahalelerinin minimize edilmesi
- Sektörel bazda, yetenek ve beceriye dayalı asgari ücret uygulamasına geçilmesi
- Orta ve yüksek öğretimde eğitimin ekonominin ihtiyaçlarına göre mezunlar vermesini sağlamak için düzenlemeler yapılması
- İşgücü ve meslek edindirme programlarının üniversitelerle işbirliği içerisinde geliştirilmesi

Fiziki altyapının iyileştirilmesi

- Kamu-özel sektör ortaklıkları ve yap-işlet-devret modelleri uygulamalarının artırılarak yaygınlaştırılması
- Enerji ve özellikle elektrik üretiminin özel sektöre açılması
- Limanların ticarete yarattığı maliyetlerin minimize edilmesi için etkin yönetim ve teknoloji kullanımına başvurulması
- İletişim imkânlarının iyileştirilmesi ve maliyetlerinin düşürülmesi

Kamunun etkin kılınması

- Nepotizmin (kayırmacılığın) önlenmesi için bağımsız denetim organlarının oluşturulması
- Bürokrasinin değişen hükümetlerle değişmesinin engellenmesi ve devamlılığın esas alınması
- Kamu çalışanlarının maaş ve terfileri performansına dayalı yapılmasının yaygınlaştırılması
- Kamu çalışanlarının iş kapasitelerini artırmak için sürekli eğitim programları sendikalar işbirliğiyle gerçekleştirilmesi

Mevzuatın uyum sürecinin hızlandırılması ve standartların getirilmesi

- AB mevzuatının rehber olarak alınmasıyla uyumlaştırmanın ve standardizasyonun sağlanması
- Siyasi iradenin uyum sürecine tam destek vermesi

1. Ortak Geleceği belirlemek ve sorumluluk almak için Diyalog platformunun oluşturulması

a.Tespit

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlikteki kötü performansı yanında ekonominin kırılğan ve sürdürülebilir olmayan yapısı, makroekonomi yönetiminde önemli sorunlar olduğunu işaret etmektedir. Ekonominin büyüme aşamalarında bile çözemediği yapısal sorunların devamı, toplumun bu sorunları aşmada ortak bir vizyonunun olmadığı ve dolayısıyla bütün paydaşlarının desteğiyle hazırlanan bir aksiyon planından yoksun olunmasından kaynaklanmaktadır. Bu da politika üretenlerin ve karar vericilerin günlük politikalar gütmelerine neden olmaktadır.

b. Çözüm önerileri

Vizyonun net, amaçların ortak ve güçlü diyalogun yapıcı olduğu bir platformun oluşturulması kaçınılmazdır. Bu platform çerçevesinde oluşacak diyalog sayesinde, hükümet-özel sektör-sendika –üniversiteler ve ilgili diğer kurumlar, yapısal sorunların çözümü için etkin ve sonuç alınabilecek çözümler üretebilecek, benimsenmiş politikalarla kalkınma yolunda daha başarılı olunabilecektir. Bu bağlamda, ekonominin adeta kalkınma odakları durumunda olan bu paydaşların sorumluluk alması sağlanacaktır. Birlikte çalışmaları, dengeli ekonomik büyümeyi sağlayacağı gibi, sosyal sorumluluğu da gündemde tutarak, yaşam kalitesinin artmasına büyük katkı koyabilecektir. Böyle bir oluşumun rekabet edebilirlik performansına etkisi müthiş olacağı gibi, aşağıda sıralanan diğer önerilerin de başarılı olması için önemli bir ön koşul olacaktır.

2. Serbest piyasa koşullarını iyileştirerek piyasa etkinliğini ve verimliliği artırmak

a. Tespit

Rekabet edebilirliğin dayandığı temel nokta, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasıdır. Kuzey Kıbrıs'taki düşük verimlilik ve kaynak israfının olduğu yapılan çalışma ile ortaya konulmuştur. Bazı piyasalara girişin sınırlı olduğu Kuzey Kıbrıs'ta kamu, finans piyasaları dâhil belli alanlarda ticari faaliyetlerde bulunmaya devam etmektedir. Bunun yanında belli kıstas ve denetime tabi olmayan devlet yardımları piyasa işleyişini bozmakta, fiyat oluşumu sürecini etkileyerek haksız rekabet yaratmaktadır. Siyasi nedenlerden kaynaklanan koşullar nedeniyle dış talebi artıramayan Kuzey Kıbrıs ekonomisi, endeks sıralamasında

en düşük puanlı ekonomiler arasındadır.

b.Çözüm önerileri

Serbest piyasa koşullarını tam anlamıyla oluşturmak için yasal düzenlemeler yanında gerekli kurumların oluşturulması gerekmektedir. Yakın geçmişte yasallaşan rekabetin korunması ile ilgili mevzuatın uygulamaya başlanması ve gerekli tüzüklerle işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında bağımsız ve siyasetten özerk rekabet kurulunun oluşturulması gerekmektedir. Uygulanmakta olan devlet yardımları, teşvik ve sübvansiyonlar Kıbrıs sorunundan dolayı kaynaklanan olumsuz koşul maliyetlerini asgariye indirmeye yönelik ve yabancı yatırımcıyı Kuzey Kıbrıs ekonomisine kazandırma yönünde kullanılmalıdır. Özellikle KDV'de uygulanan peşin ödeme sistemi ithal mallarının fiyat oluşumunu olumsuz etkilemekte ve Güney Kıbrıs ekonomisiyle haksız rekabet yaratmaktadır. Bunun için gerekli vergi ve fon düzenlemelerinin yapılması piyasaya olumlu etki sağlayacaktır.

Piyasasında derinlik sorunu yaşayan Kuzey Kıbrıs'ın, kamunun hakim durumda olduğu enerji ve ulaşım gibi sektörlerin özel sektöre açılmasıyla ilgili gerekli dereglasyonların yerine getirilmesi ve bunları düzenleyecek ve denetleyecek üst kurulların oluşturulması gerekecektir. Piyasaya giriş ve çıkışların kolay, ancak giriş ve faaliyet standartlarının da uygulamada olmasını sağlayacak düzenlemeler, rekabetin artmasına katkı koyacaktır. Özellikle yabancı yatırımcılar için tek merkezden ("one-stop shop") şirket kurma kolaylığı piyasalara önemli katkı sağlayabilecektir. Yargı sisteminin iş yapmayı zorlaştıran bir yapıdan çıkartılması, yatırımı daha cazip hale getireceğinden anlaşmazlıkların da kısa sürede çözümlenmesiyle iş yapma maliyetleri azaltılabilecektir. Bütün bunlar aksak işleyen piyasanın işleyişindeki sorunları gidereceği gibi, rekabet ortamının artmasına ve bunun sonucunda kaynakların daha etkin ve verimli kullanılarak, piyasaların da derinleşmesine de yardımcı olacaktır. Piyasanın daha etkin olması Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini önemli ölçüde olumlu yönde etkileyecektir.

3. Finans piyasasının etkin kılınarak ekonomiye daha fazla kaynak sağlaması

a.Tespit

İş çevrelerinin ankete verdikleri cevaplara göre iş yaparken

karşılaşılan sorunların başında finansmana erişim sıkıntısı gelmektedir. Buna paralel olarak finans piyasalarındaki enstrüman eksikliği, bankalar dışında işletmelerin kaynak yaratmasına yardımcı olacak sermaye piyasası ve menkul kıymetler borsaları gibi aracı kurumların olmayışı, finans piyasalarının gelişmesini engellemiştir. Bu sebeplerden ötürü, faaliyetlerini finanse etmekte zorlanan iş çevrelerinin konu ile ilgili algılamaları da olumsuz etkilenmiştir.

b. Çözüm önerileri

İşletmelerin faaliyetlerini daha kolay ve düşük maliyetlerle finanse etmeleri için bir dizi önlemler alınmalıdır. Bunların başında işletmelerin bankacılık sistemi tarafından da kabul görececek mali tablolar (mizan, kâr-zarar ve iş planı) hazırlama kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede uluslararası muhasebe sistemlerinin yaygınlaştırılması, gerek hükümetler gerekse oda ve birliklerce teşvik edilmelidir. Ekonomik yapı itibarıyla birçok küçük ve orta ölçekteki işletmelerin faaliyet gösterdiği Kuzey Kıbrıs'ta, teminat yetersizliği nedeniyle kaynak erişimi sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunu aşmak için KOBİ'lere yönelik "kredi garanti fonları" oluşturularak işletmelerin daha uygun maliyetlerle finansman sağlamaları gerçekleştirilebilir.

Özellikle kredi faizlerinin daha uygun oranlara gerilemesini sağlamak ve mevduat-kredi faiz farklarını minimize etmek için, başta kaynakların önemli bir kısmını kamusal alanda kullanılmasına imkân sağlayan araçların yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bunun yanında yargı ve icra sisteminde düzenlemelere gidilerek alacakların tahsilinin hızlandırılması gibi adımlar, toplamda piyasa riskini düşüreceği gibi, kredi faizlerinin de gerilemesini sağlayacaktır. Bunun yanında sisteme rasyonel kredi kullanılmayarak maliyet oluşturan Kalkınma Bankası'nın yeniden yapılandırılması, finans piyasasında yaratılan haksız rekabetin minimize edilmesini sağlayacaktır. Bu gibi mikro düzenlemeler yatırım iklimini güçlendirebileceği gibi ekonomideki kaynakların verimli kullanılmasını sağlayarak, rekabet edebilirliğin artmasına önemli katkı sağlayabilecektir.

4. Makroekonomik istikrarın sağlanması

a.Tespit

Kuzey Kıbrıs ekonomisinde 2008 yılıyla birlikte ekonomik duraklamanın krize dönüşmesi, bütçe açıkları, kamu borç stoku, ekonominin genel tasarruf oranının daha

da kötüleşmesine, enflasyonun da 2007 göre artarak %14,5'e ulaşması rekabet edebilirlik puanının düşmesine neden olmuştur. Kamu maliyesinde disiplinin olmaması, ekonomi yönetimi için en etkin politika olan maliye politikalarının gerektiği kriz dönemlerinde kullanılamaz durumda olmalarına neden olmaktadır. Bu da Kuzey Kıbrıs ekonomisini çok kırılğan yapmakta ve krizleri ağır bedeller ödeyerek geçirmesine neden olmaktadır. Ekonomik istikrar için gerekli etkin makroekonomi yönetiminin kurumsallaşmaması ve uygulanan politikaların süreklilik arz etmemesinden ötürü, istenilen istikrar sağlanılamamıştır. İşletmelerin yatırım ve iş yapmaları için gerekli olan ekonomik istikrarın olmaması, ekonomideki piyasaların derinleşmesini engellediğinden bu konu Kuzey Kıbrıs için önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

b. Çözüm

Ekonomide istikrarı sağlamanın en öncelikli koşulu, devamlılık arz edebilecek politikaların uygulanması olmalıdır. Bu amaçla, birinci çözüm önerisi olarak sunulan "diyalog platformunun" oluşumuyla belirlenecek vizyon ve ortak amaçlara yönelik politikaların hayata geçirilmesi için gerekli kurumsallaşmanın sağlanması gerekecektir.

Bu çerçevede, etkin ekonomi yönetimi için güçlü kamu maliyesine ihtiyaç vardır. Hükümetler kamu harcamalarında performansı esas alarak, performans bütçeleme sistemlerini her aşamada (maaş, cari harcama ve yatırım) devreye koyarak, kamu kaynaklarının etkin ve verimli alanlarda kullanılmasını sağlamalıdır. Bunun yanında, bütçeye önemli yük oluşturan sosyal açığın azaltılması için sistemde olanların yaş ve hizmet yılı aşamalı olarak artırılması ve ileriki nesillere bu açığın devredilmesi engellenmelidir.

Kamu maliyesinin diğer tarafı olan gelir yaratma, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin aşması gereken en önemli sorunlar arasında gelmektedir. Çarpık vergi sistemi ve etkin olmayan vergi yönetimi, ekonomide kayıt dışılığı artırmış ve yalnızca maliye kayıplarına değil, haksız rekabetin de oluşmasına neden olmuştur. Kayıt dışılığın azaltılması için başta gelir vergisinde yeniden yapılandırmaya gidilerek, verginin tabana yayılması için etkin ve oranlarda kabul edilir bir yapı oluşturulmalıdır. Bunun sonrasında etkin denetim ve cezaların artırılarak uygulamaya konulması mükellefiyetliği artıracaktır. Bunun yanında, kamu çalışanlarının ikinci işe sahip olmalarıyla ortaya çıkan kamunun yarattığı kayıt dışılığın giderilmesi için, yasal düzenleme ve etkin denetime ihtiyaç vardır. Bunların yapılması ekonomi genelindeki

kayıt dışılığın önemli ölçüde azalmasını sağlayabilecektir.

KDV uygulamasında çok oranlı uygulamadan 3 oranlı (0-5-15) geçilmesi sistemin uygulanabilir olmasını kolaylaştıracağı için, kaçağı azaltacaktır. Uygulanan vergi aflarına son verilmesi vergi ahlakının bozulmasını önleyeceği gibi vergide adaletin sağlanmasına da yardımcı olacaktır. Bu önerilerin hayata geçirilmesiyle ekonomi disiplinli bir bütçeye sahip olurken, bütçe açığı ve borç stoku kontrol altına alınacak, gerek TL gerekse yerel kaynaklı oluşan istikrarsızlığın minimize edilmesi için etkin maliye politikaları uygulanabilecektir.

5. İşletmelerin mikro ekonomik politika ve düzenlemelerle güçlendirilmeleri

a. Tespit

Bir ekonominin rekabet edebilirliğinin yüksek olabilmesi, o ekonomide faaliyet gösteren işletmelerin rekabetçi yapıda olmalarından geçer. Bu bağlamda, gerek Kıbrıs sorunundan kaynaklanan dış piyasalara kısıtlı erişim sorunu, gerekse işletmelerin kurumsallaşması yönünde etkin politika ve düzenlemelerin geliştirilememesi, Kuzey Kıbrıs işletme gelişmişlik performansının rekabet edebilirlik endeksinde düşük puan almasına neden olmuştur. Ekonomiye gerçek anlamda katma değer yaratan işletmelerin performans sorunu yaşaması, yeterince rekabet gücüne sahip olmadıklarını göstermektedir.

b. Çözüm önerileri

Yukarıda belirtilen ve daha fazla makroekonomik nitelikteki çözüm önerilerini destekleme adına ve aslında gerçek anlamda üretimi yapacak olan işletmelere yönelik mikro politikaların geliştirilmesi kaçınılmazdır. Burada temel anlayışın özel sektöre ve dış pazara dayalı bir kalkınma modelinin geliştirilmesi olmalıdır. Bu çerçevede bir taraftan dışa açılmayı sağlayacak ürün, pazarlama ve işletme stratejileri geliştirilirken, eş zamanlı olarak işletmelerin rekabet edebilirliğini artıracak ve teşvik edecek politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Küçük ekonomilerin ölçek sorunu yaşamaları nedeniyle, Kuzey Kıbrıs'taki işletmelerin ürün uzmanlaşmasında katma değeri yüksek, fiyat rekabeti düşük olan yüksek kalitede mal ve hizmetlere (turizmde niş ürünler, yüksek öğretim, sağlık, vb.) yönelmeleri gerekmektedir. Bunu da yapabilmek için işletmelerin geliştirilmesine yönelik KOBİ geliştirme politikaları, ürün geliştirme, farklılaştırma ve

uzmanlaşmasına gitmek için teşvik politikaları, pazarlama için destek modelleri üzerinde çalışılmalıdır. İşletme bazlı bu politikalar kurumsallaşmayı sağlayacağı gibi piyasanın derinlik kazanmasını ve rekabet edebilirliği de artırarak ekonomiye daha yüksek katma değer üretmeleri sağlanabilecektir.

6. Emek piyasasının etkinliğinin artırılması

a. Tespit

Yüksek teknolojiye sahip teçhizat ve düşük girdi maliyetleri yanında doğru işgücü piyasası düzenlemeleri ve buna paralel gelişen beşeri kaynak sermayesi, üretimde verimliliğin artırılması için gerekli koşullardır. Kuzey Kıbrıs'taki işgücü piyasasındaki düzenlemelerle özellikle kamu çalışanlarına sunulan maaş, iş güvencesi, sosyal güvenlik hakları ve çalışma saatleri gibi uygulamalar, emek piyasasında çarpık bir yapı oluşturmuştur. Bunun yanında ekonominin ihtiyaçlarına göre eğitim sisteminin yapılandırılmaması ve planlamanın yapılmaması, emek piyasasında artan miktarda yapısal işsizliğin baş göstermesine neden olmaktadır.

Ekonominin ihtiyacı olan ara eleman ve belli alanlarda uzman eksikliği Kuzey Kıbrıs'ın üretim kapasitesini olumsuz etkilemektedir. Bunun yanında, Kuzey Kıbrıs'ta işbaşı eğitim olanaklarının yetersiz olması ve yetişkin insan gücünün etkin olarak kullanılamaması, toplamda ekonomideki kaynak kullanımının olumsuz etkilenmesine de yol açmaktadır. Rekabet edebilirlik çalışması sonuçlarına göre, her ne kadar da emek piyasasındaki "esneklik" ile ilgili konularda iş çevrelerinin algılamaları olumlu olsa da, aynı başlık altında yer alan maaş ve üretkenlik konusunda önemli sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır.

b.Çözüm önerileri

Başta kamu sektörünün emek piyasasında ücretlerin oluşmasına yönelik müdahalelerinin azaltılması, ücretlerin piyasa koşullarına göre oluşmasını ve emeğin doğru ücretlerle çalışmasını sağlayabilecektir. Bunun yanında, Kuzey Kıbrıs'ta geçerli olan tek asgari ücret uygulamasından vazgeçilerek yeteneğe-beceriye, eğitim ve sertifikasyona dayalı sektörel asgari ücret uygulamasına geçilmelidir. Bu sayede ücretler, sektörel bazdaki emek arz ve talebine dayalı olarak belirlenecektir. Özellikle kaynakların israfını önlemek ve yapısal işsizliğin de önüne geçmek için eğitimde planlamaya gidilerek, ekonominin orta ve uzun vadedeki ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi gerekecektir. Bununla ilgili belli alanlarda burs ve değişik teşviklerle

gerekli beşeri sermaye kapasitesi artırılacağı gibi beyin göçünün de önüne geçilebilecektir. Ekonomide zaman içerisinde oluşacak talebe göre işgücü eğitim programları ve meslek edindirme programları düzenlenmesi, emeğin değişen koşullarla kendini yetiştirmesine ve daha kolay iş bulmasına yardımcı olabilecektir. Bu programlar Kuzey Kıbrıs'ta bulunan üniversitelerle işbirliği içerisinde uygulanabilecek, beşeri sermaye kapasitesinin devamlı olarak güçlendirilmesi sağlanabilecektir.

7. Fiziki altyapının iyileştirilmesi

a.Tespit

Kuzey Kıbrıs ekonomisinin yatırım iklimini iyileştirebilmesi ve rekabet edebilirliğini güçlendirebilmesi için bunu destekleyen güçlü altyapıya ihtiyacı olacaktır. Gerek üretim maliyetlerini gerekse yaşam kalitesini birebir etkileyen altyapının Kuzey Kıbrıs'taki durumu, GCI'ine göre 91'inci sıradadır. Teknoloji ile ilgili olan ve özel sektörün olduğu iletişim gibi alanlarda fazla sorun görünmese de, özellikle liman, yol ve enerji alanlarında önemli eksiklikler tespit edilmiştir.

b. Çözüm Önerileri

Gelişen ekonomik koşullarda gerek devletin yetersiz bütçe imkânları, gerekse işletmelerin büyük projeleri yürütmesindeki donanım ve kapasitelerinin gelişmekte olması, artık kamunun altyapı yatırımlarında özel sektör ile işbirliğine girmesini gerektirmektedir. Kamu-özel sektör ortaklığı, yap-işlet-devret gibi modellere başvurularak ekonominin rekabet edebilirliğini artırması için gerekli altyapıyı tamamlama yoluna gidilmelidir.

Kamunun kontrolünde olan enerji sektörünün özel sektöre de açılması ve daha uygun maliyet ve çevresel koşullarda üretilmesi sağlanmalıdır. Limanlarda teknik donanımlar güçlendirilerek teknolojinin de kullanılmasıyla ticarete yarattığı maliyetler azaltılabilecektir. Bu sayede sunulan hizmetlerin kalitesi de artabilecektir. İşletme ve özellikle üniversitelerin ihtiyacı olan hızlı iletişim imkânlarının iyileştirilmesi için gerekli altyapı yatırımlarında özel sektör ile işbirliğine gidilmesi bu hizmet sunumlarının daha etkin olmasını sağlayacaktır.

8. Kamunun etkin kılınması

a.Tespit

İş çevrelerinin anketlere verdiği cevaplara göre verimsiz kamu bürokrasisi iş yaparken karşılaşılan en

problemleri başında gelmektedir. Bu algılama, kamunun sunduğu hizmetlerin kaliteli ve etkin olmayışını açıklamaktadır. Bu durum hiç kuşkusuz kamu yönetimine olan güvenin azalmasından tutun da vergi mükellefiyetliğini erozyona uğratmaya kadar birçok olumsuz etkiler yaratmaktadır.

b. Çözüm önerileri

Yakın geçmişte yasallaşan kamuda performans dayalı terfi sistemi ile ilgili düzenleme, kamuda verimliliği artırma yönünde önemli bir adım olmuştur. Yalnız bu uygulamada nepotizm (kayırmacılık) sorunu yaşanmaması için bağımsız kurumlar tarafından denetlenmesi gerekecektir. Buna ilaveten kamuda sorumluluk ve yetki karmaşasının giderilmesi için personel görev tanımı ve sorumlulukları yeniden belirlenmelidir. Bunun yanında hükümetlerin değişmesiyle birlikte yaşanan görev değişiklikleri, kamuda yönetimi zorlaştırmakta ve çalışanlar arasında huzursuzluklar yaratmaktadır. Kamu hizmetinde devamlılığın esas alınması bürokrasiyi toplum tarafından daha kabul edilir kılacak, yaratılan ek maliyetlerden de kurtulmuş olunacaktır. Kamu çalışanları personelin değişen şartlara göre sürekli eğitimlere katılmasını sağlamak, huzurlu ortamlarda çalışmalarının da gerçekleşmesiyle, kamu sektörü halkına daha kaliteli hizmet verme yönünde ilerleyebilecektir.

9. Mevzuatın uyum sürecinin hızlandırılması ve standartların getirilmesi

a. Tespit

Kıbrıslı Türklerin sosyal ve ekonomik yaşamını iyileştirmek ve yaşam standartlarını yükseltmek için yasal mevzuat ile ilgili yapılması gereken birçok düzenleme vardır. Gerek iş kesiminin, gerekse normal vatandaşın günlük hayatında karşılaştığı standart sorunları vardır. Bu gerçek, birebir yaşam kalitesine yansımaktadır. Eksik mevzuat ve düzenlemeler sonucunda vatandaş kazandığı geliri, yaşam kalitesi bakımından hissedememektedir.

b.Çözüm Önerileri

Küreselleşme süreciyle birlikte rekabet edebilir olmak ve bu piyasalara ürünler sunabilmek için ekonomilerin uluslararası standartlarda üretim yapması gerekmektedir. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs ekonomisinin standartlaştırma sürecine ayak uydurması gerekmektedir. Kıbrıs Türk halkının siyasi tercihleri arasında Avrupa Birliği'nin bir parçası olmak da vardır. Bu gerçekle, AB mevzuatının Kuzey

Kıbrıs'ta bir rehber olarak kullanılması ve mevcut yasalara yansıtılarak uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu süreç liderler arası devam eden çözüm sürecine bağlı olmadan, Kıbrıslı Türklerin yaşam standartlarını iyileştirme ve AB'ye yakınlaşma amacıyla yapılmalıdır. Bunun için siyasi erkin bu sürece tam destek vermesi ve gerek Meclis'te gerekse icraatta uyumlaşma sürecinin hızlandırılması için çaba harcaması gerekmektedir. Uyumlaştırma sürecinin liberalleşmeye yardımcı olması, rekabetin artmasına ve kaynakların piyasa koşullarında belirlenmiş standart ve koşullarda gerek iç gerek dış piyasalarda sunulmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Yukarıda sıralanan bütün öneriler Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini önemli ölçüde güçlendirebilecek önerilerdir. Bu önerilerin hayata geçirilmesiyle bir taraftan ekonomide daha fazla istihdam ve gelir yaratma imkânları artarken, diğer taraftan ekonomide sürdürülebilir bir yapı oluşturulmasına da katkı sağlanacaktır.

Sonuç

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğini belirlerken kullanılan yöntemde, rekabet edebilirliğin gerek mikro gerekse makro unsurların dikkate alınarak gerçekleştirilmesi, bu çalışmayı kapsamlı kılmaktadır. Bu kapsamlı çalışma sayesinde Kuzey Kıbrıs ekonomisinin mevcut rekabet edebilirlik görünümü ve ekonominin güçlü ve zayıf alanları tespit edilmiştir. Bu çalışma ayrıca büyüme ve sürdürülebilir rekabet edilebilmesine ilişkin engellerin neler olduğu konusunda önemli göstergeler ortaya koymuştur. Bunun ötesinde hangi alanlarda ivedilikle önlem alınarak politikalar geliştirilmesi ve icraata konulması gerektiği de çalışmada yapılan tespitlerle ortaya konulmuştur. Hiç kuşkusuz bu çalışmada iş çevreleri algılamalarının da yansıtılması, çalışmanın piyasanın gerçek nabzını tutmasına da yardımcı olmuştur.

Bu yıl ikincisi gerçekleştirilen rekabet edebilirlikle ilgili çalışma sonuçlarına göre Kuzey Kıbrıs 134 ekonomi içerisinde 99'uncu sırada yerini almıştır. Her ne kadar geçen yıla göre önemli sayılacak bir oranda gelişme sağlamış olduğu görünse de, Kenya, Nijerya Tanzanya ve Pakistan gibi geliri ve yaşam standartları Kuzey Kıbrıs'a göre çok düşük olan ekonomiler arasında yer alması, Kuzey Kıbrıs'ın performansının hala daha çok kötü seviyelerde olduğunu göstermektedir.

Çalışma sonucunda rekabet edebilirliği zayıflatan en önemli konuların başında ölçek sorunundan kaynaklanan piyasa küçüklüğü, finansmana erişim sorunu, makroekonomik istikrarsızlık, işletmelerin yeterince gelişmiş olmamaları ve ürün piyasalarının yeterince etkin çalışmamaları gelmektedir. Her ne kadar bu sorunların bazıları çözümlenmemiş Kıbrıs sorunuyla ilişkili olsa da, Kuzey Kıbrıs siyasi sorunun çözümünden bağımsız hayata geçirebileceği ve ekonominin rekabet edebilirliğini önemli ölçüde artıracak, iyileştirmeler yapabilecek durumdadır.

Rekabet edebilirlik konusunda elde edilen sonuçlarla, Kuzey Kıbrıs'ın ivedilikle daha "sorumlu" bir tavır takınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu da ancak toplumun genelinde bir sorumluk anlayışının gelişmesiyle olabilecektir. Bu noktada, bu sorumluluğu artırmak için ekonomideki bütün paydaşların dâhil olacağı bir sistem yaratılması gerekmektedir. Ortak vizyon ve amaçların birlikte belirleneceği bir "diyalog platform"unun, hükümet-iş çevreleri-sendikalar-üniversiteler ve diğer ilgili kurumlardan oluşacak olması, sorumluluğu artıracacağı gibi, geliştirilen politikaların uygulanmasını da etkin kılacaktır. Bu bağlamda rekabet edebilirlikle ilgili yapılan çalışma ve yayınlanan bu raporun, diyalog platformunun oluşturulmasında önemli bir adım olabileceği düşünülmektedir.

Ek 1: Makroekonomik Göstergeler

Makroekonomik Göstergeler	2004	2005	2006	2007	2008
Reel Büyüme Hızı (% değişim)	14,2	13,8	12,7	2,8	-2,9
GSYİH (Milyon TL)	2.456	3.070	3.988	4.604	5.079
Fert Başı GSYİH (Cari Fiyatlarla. ABD\$)	7.934	10.325	11.522	14.553	16.005
Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE. %)	11,6	2,7	19,2	9,4	14,5
Döviz Kurları (TL/₺)	1,77	1,67	1,8	1,78	1,94
Döviz Kurları (TL/\$)	1,42	1,35	1,44	1,29	1,28
Toplam Mevduatlar (Milyon. TL)	3.229	3.632	46.812	4.937	5.563
Toplam Mevduatlar / GSYİH (%)	131	118	117	107	110
Toplam Krediler (Milyon. TL)	1.172	1.569	2.321	2.734	3.431
Toplam Krediler / GSYİH (%)	48	51	58	59	68
Kredi / Mevduat Oranı (%)	36	43	50	55	62
Devlet Bütçe Dengesi / GSYİH (%)	-6,1	-7,9	-10,1	-7,1	-9,3
Kamu Borç Stoku / GSYİH (%)	122	89	79	100	116
Dış Ticaret Dengesi (Fazla + / Açık -)(Milyon ABD\$)	-791	-1.187	-1.308	-1.455	-1.597
Dış Ticaret Dengesi / GSYİH (%)	-32	-39	-33	-32	-31
Cari İşlemler Dengesi (Fazla+ / Açık -)(Milyon ABD\$)	-14	-276	-203	-250	-323
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (%)	-1	-9	-5	-5	-6
Toplam İstihdam (DPÖ Hane halkı İşgücü Anketi)	86.914	85.583	91.815	89.787	91.223
Kamu Yönetimi İstihdam (Eğitim ve Sağlık dâhil)	27.900	28.903	29.106	28.289	27.893
Aktif Sigortalı Sayısı	43.958	52.154	65.689	72.385	70.115
İşsizler (DPÖ Tahminleri)	9.678	7.665	9.552	9.361	9.881
Aktif Kayıtlı İşsizler (Çalışma Dairesi)	3.779	2.328	2.447	3.287	3.353
Yabancılar Verilen Çalışma İzinleri Sayısı	12.429	46.010	53.030	42.779	33.619
Asgari Ücret (TL)	627	720	860	950	1.190
Kaynak:	"Devlet Planlama Örgütü"				
	"Merkez Bankası"				
	"Maliye Bakanlığı"				
	"Çalışma Dairesi"				

Ek 2: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar

Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği	
Cari fiyatlarla GSYİH	milyon Amerikan doları/2008	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	3,957.86	125	\$/TL: 1.2835 Cari fiyatlarla GSYİH (2008): 5,079,907,679 TL
Nüfus	milyon/2008	DPÖ	0.274	133	Nüfus: 274,462
Fert başına GSYİH (cari fiyatlarla)	fert başına Amerikan doları/2008	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	16,005	44	Fert başına GSYİH hesaplaması için Nüfus: 247,283
Mevcut koltuk kilometre	ülkeden yapılan haftalık tarifeli uçuşlar (milyon)/2008	Sivil Havacılık Dairesi verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	20.03	110	Bu tahmin, Ercan Havaalanı'ndan yapılan tüm tarifeli uçuşlara Kıbrıs Türklerin Güney Kıbrıs'daki havaalanlarını da kullanmalarından dolayı Güney Kıbrıs'da arzedilen koltuk kilometrenin %20'sinin eklenmesine dayandırılmıştır.
Telefon hatları	100 kişiye düşen/2008	DPÖ	38.6	33	
Devletteki bütçe açığı/fazlası	GSYİH yüzdesi/2008	Ekonomi ve Enerji bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%-9,34	132	Toplam bütçe açığı (2008): 474,386,821 TL
Ulusal tasarruf oranı	GSYİH yüzdesi/2008	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%16,40	89	
Enflasyon	tüketici fiyatları endeksi yıllık değişim/2008 ortalaması	DPÖ	%14,50	113	
Faiz oranları farkı	ortalama faiz oranı	Ekonomist tarafından hesaplanmıştır.	%10,24	106	Orta ölçekli saygın bankanın spredi TL için 12,58, Euro, US \$ ve sterlin için 6,78. Faiz farkı hesaplaması mevduatların ortalama ağırlığına (TL için %57,2 ve döviz için %42,8) ve kredilerin ortalama ağırlığına (TL için %63,1 ve döviz için %36,9) dayandırılmıştır.
Devlet borcu	GSYİH yüzdesi/2008	Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%115,82	129	Cari fiyatlarla Devlet borcu (2008): 5,900,000,000 TL
Sıtma vakası	100.000 kişiye düşen/2008	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	0	1	Sıtma vakası (2008): Yok
Verem vakası	100.000 kişiye düşen/2008	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	9.5	21	Verem vakası (2008): 26 kişi
HIV'in yaygınlığı	15-49 yaş arası yetişkin nüfusa yüzdesi/2008	Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%0,04	1	HIV yaygınlığı (2008): 6 kişi
Bebek ölüm oranı	1.000 canlı doğumda/2008	DPÖ	14.3	61	
Ortalama ömür uzunluğu	doğum anında yıllık/2008	DPÖ verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	74.05	53	Ortalama ömür, erkeklerde: %71,7 Kadınlar da %76,4
İlköğretime kayıt	ilköğretime kayıt oranı	DPÖ	%100	1	
Eğitim harcamaları	GSYİH yüzdesi	Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak Ekonomist tarafından hesaplanmıştır	%6,40	16	
Ortaöğretime kayıt	ortaöğretime kayıt oranı/2006	DPÖ	%84	80	14-15 yaş grubu nüfusa oranı
Yükseköğretime kayıt	yükseköğretime kayıt oranı/2006	DPÖ	%75	12	18-22 yaş grubu nüfusa oranı
Toplam vergi oranı	kazanç vergisi, emek vergisi, katkı ve diğer vergiler yüzdesi	YAGA Kuzey Kıbrıs İş Yapma Ortamı Raporu/2009	%44	71	

Ek 2: Rekabet Edebilirlik Raporu Rakamsal Verileri için Teknik Notlar ve Kaynaklar (devamı)

Birim	Kaynak/Hesaplama Metodu	Değer	Rekabet Edebilirlik Raporu'nda belirtilen Sıralama	Yorumlar/Tahmin Güvenilirliği
Şirket kurmak için gereken prosedür sayısı		19	129	
Şirket kurmak için gerekli süre	gün sayısı	35	92	
Ticaret ağırlıklı tarife oranı	ithal edilen birim değer başına ortalama vergi/2008	%1,20	33	Toplam gümrük gelirlerinin toplam ithalat değerine bölünmesiyle hesaplanmıştır. Cari fiyatlarla toplam gümrük gelirleri (2008):26.932.907 TL Mal ithalatı (2008): 1.680.657.180 \$
İstihdamda katılık	endeks 0-100 (en kötüsü) - işe alma zorluğu, saatlerin katılığı, işten atma zorluğu	14	19	
İşten çıkarma maliyetleri	hafta tutarında maaş	14	27	
Kadınların işgücü piyasasına katılımı	erkek katılımın yüzdesi olarak	%58	104	Bayanların işgücüne katılım oranı: 36.2 Erkeklerin işgücüne katılım oranı: 62.7
Yabancı yatırımcı koruma gücü	endeks 0-10 (en iyi)	4.33	90	
Yasal haklar endeksi	endeks 0-10 (en iyi)	4	83	
Cep telefonu abone sayısı	100 kişiye düşen/2008	149	8	
İnternet kullanıcıları	100 kişiye düşen/2008	33.33	48	
Kişisel bilgisayarlar	100 kişiye düşen/2008	21.61	43	
Geniş bant internet kullanıcıları	100 kişiye düşen/2008	2.37	71	
Yerel piyasa büyüklüğü endeksi	(GSYİH+ithalat değeri- ihracat değeri) 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalize edildi/2008	1.46	127	
Yabancı piyasa büyüklüğü endeksi	mal ve hizmet ihracatı değeri 1-7(en iyi) arası değerlere dönüştürülerek normalize edildi/2008	2.45	132	
Satın alma gücü paritesine göre GSYİH	milyon Amerikan doları/2008	5,145	127	Satın alma gücü paritesi değişim faktörü 1.3 olarak tahmin edilmiştir. Bu tahmin için Türkiye ekonomisi dikkate alınmıştır.
GSYİH'ya göre ithalat oranı	GSYİH yüzdesi/2008	%42,46	69	Mal ithalatı (2008): \$1.680.657.180
GSYİH'ya göre ihracat oranı	GSYİH yüzdesi/2008	%23,42	115	Mal ihracatı (2008): \$ 83.664.138
Kullanım patentleri	milyon nüfusa düşen/2008	43.80	22	Toplam patent kaydı (2008): 12

EK III

BÖLÜM 1

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2009–2010: Küresel Ekonomik Krizin Ortasında Uzun Vadeli Refah için Katkı

XAVIER SALA-I-MARTIN

JENNIFER BLANKE

MARGARETA DRZENIEK HANOZ

THIERRY GEIGER

IRENE MIA

Dünya Ekonomik Forumu

Küresel Ekonomi uzun zamandan beri yaşanan en zorlu ekonomik dönemin içinden geçmeye devam etmektedir. ABD ve İngiltere'deki bir finansal kriz olarak başlayan bu süreç, daha sonra süratle uzun yıllardan beri yaşanan en önemli ekonomik durgunluğa dönüştü. Finansal kriz, tüketici taleplerinde düşüşe, işsizlikte artışa ve dünya çapında daha korumacı yaklaşımlardan kaynaklanan baskıda yükselmeye neden oluyor ve reel ekonomiye yansımaya devam ederek 2009 yılının dünya GSYİH'sinde %2.5'lik rekor bir düşüşe neden olması bekleniyor.¹ İlk başlarda gelişmekte olan ülkeler krizin yarattığı olumsuzluklardan etkilenmemiş gibi gözükseler de, şimdilerde birçok ülkenin ihracat ürünlerine olan talepte büyük bir düşüş yaşanmaktadır. Bu düşüşe emtia fiyatları ile yabancı yatırım ve para havalelerindeki düşüş de eşlik etmektedir. Ayrıca, küresel likidite sıkıntısı hem şirketler hem de hükümetlerin finansmana erişimini olumsuz etkilemiştir.

Bu şartlar altında politika belirleyiciler de ekonomik yönetimle ilgili yeni zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Dünyanın dört bir yanındaki hükümetler bu krize ve ardından gelen resesyona çare bulmak için aktif olarak harekete geçtiler. Bankaların borçları üstlenildi, ya da finansal sistemin çöküşünün yarattığı ani etkiye karşı korunabilmeleri için daha önce hiç görülmemiş miktarda banka kamusallaştırıldı. Bu acil durum önlemlerine ek olarak ekonomiye destek vermek ve iyileşmeyi kolaylaştırmak için ters etkili politikalar ve teşvik paketleri hazırlandı. Tüm bu gelişmeler ise gözlemcilerin, devletin ekonomiye optimal düzeyde dahil olmasıyla ilgili yaygın olarak kabul gören paradigmayı sorgulamalarına neden oldu.

Bugünün zorlu ekonomik ortamı, kısa vadeli acil durum zamanlarında bile uzun vadede rekabet edebilirlik için gereken temel unsurları unutmamanın önemini vurgulamaktadır. Rekabet edebilir olan ekonomiler, verimliliklerini geliştiren faktörlere sahip olan ve bu faktörler üzerine hem mevcut hem de gelecekteki refahlarını inşa edebilenlerdir. Ekonomik ortama destek veren bir rekabet edebilirlik, ulusal ekonomilere konjonktürde yaşanabilecek sıkıntılı dönemlerden başarıyla geçmelerine ve geleceğe yönelik sağlam bir ekonomik performansın olması için gerekli mekanizmaların bulunmasını sağlamalarına yardımcı olur.

Son otuz yılda Dünya Ekonomik Forumu'nun yıllık olarak hazırladığı rekabet edebilirlik raporlarında, ulusal ekonomilerin sürdürülebilir ekonomik büyüme ve uzun vadeli refaha ulaşabilmelerini sağlayan birçok faktör incelendi. Yıllar içindeki amacımız hem iş dünyası liderlerine hem de politika belirleyicilere daha iyi bir rekabet edebilirlik seviyesine ulaşma karşısındaki engelleri belirlemek için ölçütler sağlamak ve böylelikle bu engellerin üstesinden gelinmesini sağlayacak stratejilerle ilgili tartışmayı teşvik etmektir. Mevcut zorlu ekonomik konjonktür içinde çalışmalarımız, şu anki eylemlerimizin gelecekteki refah düzeyi üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracağını dikkate almamız gerektiğini bizlere

hatırlatmada önemlidir.

2005'ten bu yana Dünya Ekonomik Forumu rekabet edebilirlikle ilgili yaptığı analizi Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ne (Global Competitiveness Index) dayandırmaktadır. Bu endeks oldukça kapsamlı bir endeks olup, ulusal rekabet edebilirliğin mikro ve makroekonomik temellerini yansıtmaktadır.

Biz rekabet edebilirliği, bir ülkenin verimlilik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler olarak tanımlıyoruz. Verimlilik düzeyi ise bir ekonominin ulaşabileceği sürdürülebilir refah düzeyini belirler. Bir diğer değişle, daha rekabetçi olan ekonomiler genellikle vatandaşları için daha yüksek gelir seviyeleri oluşturabiliyorlar. Verimlilik düzeyi aynı zamanda, bir ekonomide yapılan yatırımlardan elde edilen getiri oranını da belirler. Çünkü yatırım getirisi bir ekonomideki büyüme oranını yükselten temel itici güçtür. Daha rekabetçi olan bir ekonominin ise orta ve uzun vadede daha hızlı büyüme şansı vardır.

Rekabet edebilirlik kavramı hem statik hem de dinamik bazı unsurlar içerir. Bir ülkenin verimliliği o ülkenin gelir düzeyini sürdürebilme kabiliyetini net olarak gösterse bile aynı zamanda, bir ekonominin büyüme potansiyelini gösteren ana faktörlerden biri olan yatırım getirisinin önemli belirleyici unsurlarındandır.

Rekabet edebilirliğin 12 bölümü

Rekabet edebilirlikle ilgili belirleyici unsurlar sayıca çok ve karmaşıktır. Ekonomistler uzun süre ulusların refahını belirleyen faktörlerin neler olduğunu anlamaya çalıştılar. Bu çabalar çerçevesinde Adam Smith'in ihtisaslaşma ve iş bölümüyle ilgili çalışmaları, daha sonra neoklasik dönem ekonomistlerinin fiziki sermaye ve altyapıya odaklanmaları ve daha yakın zamanlarda da eğitim ve meslek içi eğitim, teknolojik ilerleme (teknoloji söz konusu ülke içinde mi geliştirildi yoksa başka ülkelerden mi ithal edildi),² makroekonomik istikrar, iyi yönetim şekli, hukukun üstünlüğü, şeffaf ve iyi işleyen kurumlar, şirketlerin gelişmişliği, pazar büyüklüğü vs gibi noktalara yoğunlaşıldı. Bu varsayımların her biri sağlam teorik temellere dayanmaktadır. Ana nokta bunların birbiriyle aynı anda geçerli olabilecek olmalarıdır. Bu faktörlerin iki ya da daha fazlası aynı anda varolabilmektedir. Yüzlerce ekonometrik araştırma bu varsayımların birçoğunun eş zamanlı olarak geçerli olduklarını göstermektedir.³ Bu da kısmen, şu anki küresel ekonomik krize rağmen rekabet edebilirlik sıralamasında, özellikle de verimliliği götüren itici unsurlara halihazırda sahip olan ülkelerde neden büyük bir değişiklik olmadığını göstermektedir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (Global Competitiveness Index-GCI) bu açık uçlu unsuru, rekabet edebilirlik

dediğimiz bu karmaşık kavramın farklı bileşenleri için farklı ağırlıklı ortalamalar ortaya koyarak yansıtmaktadır. Bu bileşenlerin hepsini rekabet edebilirliğin 12 bölümü olarak gruplandırıyoruz:

Birinci bölüm: Kurumlar

Kurumsal çevre, bireylerin, şirketlerin ve hükümetlerin gelir ve ekonomide refah yaratmak için birbirleriyle etkileşim içinde oldukları yasal ve idari çerçeveyi ortaya koyar. Sağlam bir kurumsal çevrenin önemi, şu anda yaşamakta olduğumuz krizde, devletlerin ülke ekonomilerinde giderek daha büyük doğrudan roller oynadığı gerçeği karşısında daha da büyük bir önem kazanmaktadır.

Kurumların kalitesinin rekabet edebilirlik ve büyüme üzerinde önemli bir etkisi vardır.⁴ Bu kalite yatırımlarla ilgili kararları, üretimle ilgili organizasyonu etkiler; toplumların faydaları dağıtma yönteminde ve kalkınma stratejileri ile politikalarına dair maliyetleri üstlenmesinde merkezi bir rol oynar. Mesela, arazi sahipleri, şirket hissedarları veya fikri mülkiyet sahipleri haklarının güvence altına alınmaması halinde gelişim amaçlı yatırım yapma ve sahip olduklarının bakımını yapma konusunda isteksiz olurlar.⁵

Kurumların rolü yasal çerçevenin de ötesindedir. Hükümetin piyasalara, özgürlüklere ve operasyonlarının verimliliğine karşı olan tutumu da çok önemlidir: aşırı bürokrasi ve formalite,⁶ gereğinden fazla düzenleme, yolsuzluk, kamu ihalelerine fesat karıştırma, şeffaflık ve güvenin olmaması ve adli sistemin siyasete bağımlılığı işletmeler açısından ciddi bazı maliyetler doğurur ve ekonomik kalkınma sürecini de yavaşlatır.⁷ Kamu kaynaklarının doğru yönetilmesi de ulusal iş piyasasında güveni inşa etmek anlamında çok önemlidir. Aşağıdaki Rekabet Edebilirliğin üçüncü bölümü kapsamına giren makroekonomik istikrara dair önlemleri tamamlamak amacıyla hükümetlerin kamu kaynaklarını ne kadar iyi yönetebildiklerini gösteren göstergeleri de ekledik.

Ekonomik literatür ağırlıklı olarak kamu kurumlarına yoğunlaşsa da, özel kurum/kuruluşlar da refah yaratma sürecinde aynı derecede önemlidirler. Yakın zamanda ortaya çıkan küresel finansal krizle beraber birçok büyük şirkette yaşanan skandallar, yolsuzluğu ve kötü yönetimi önlemek, iyi bir yönetim ve yatırımcılar ile tüketicilerin güvenlerini sağlayabilmek için muhasebe ve raporlama standartları ile şeffaflığın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Hükümet, diğer şirketler ve kamuyla yaptığı işlerde güçlü etik kurallara uyan yöneticiler tarafından dürüst bir şekilde yönetilen işletmeler bir ekonomiye fayda getirir.⁸ Özel sektör şeffaflığı işletmeler için elzemdir ve hem standartların kullanılması, hem de zamanında bilgiye erişimi sağlayacak muhasebe ve denetim uygulamalarının kullanılmasıyla oluşturulabilir.⁹

İkinci bölüm: Altyapı

Kapsamlı ve etkin bir altyapı rekabet edebilirliğin önemli itici unsurlarındandır. Ekonominin etkin bir şekilde işleyebilmesi açısından hayati bir önem taşır çünkü, ekonomik faaliyetin yerini ve bir ekonomi içinde oluşabilecek faaliyet veya sektörlerin neler olduğunu belirlemede önemli olan bir faktördür. İyi bir altyapı, bölgeler arasındaki mesafenin yarattığı etkiyi azaltır ve böylelikle, ulusal piyasayı entegre hale getirir ve düşük maliyete başka ülkeler ile bölgelerdeki piyasalara bağlanabilmesini sağlar. Bunun yansısı, altyapı ağının kalitesi ve kapsamı ekonomik büyüme üzerinde ciddi bir etki yaratır ve farklı şekillerde gelir dengesizliği ile fakirliği azaltır.¹⁰ Bu bağlamda, iyi gelişmiş bir ulaşım sistemi ile iletişim altyapısı, daha az gelişmiş toplumlar için ana ekonomik faaliyet ve temel hizmetlere erişim sağlamada önkoşuldur.

Mallar, insanlar ve hizmetler için etkin ulaşımın olması (mesela kaliteli yollar, tren yolları, hava ulaşımı, limanlar gibi) girişimcilerin mallarını ve hizmetlerini piyasaya güvenli bir biçimde ve doğru zamanda ulaştırmalarını sağlar ve çalışanların en uygun işlere kayabilmelerini kolaylaştırır. Ekonomiler, fabrika ve işletmelerin kesintisiz bir şekilde çalışabilmeleri için kesintisiz ve yeterli olan elektrik enerjisine ihtiyaç duyar. Son olarak, sağlam ve kapsamlı bir telekomünikasyon ağı bilginin hızlı ve özgürce akmasını getirir. Bu da, işletmelerin iletişim kurabilmelerine ve ekonomik aktörlerin aldıkları kararlarda tüm ilgili faktörleri dikkate almalarına yardımcı olarak genel ekonomik verimliliği artırır. ABD ve Çin gibi ülkelerde ulusal teşvik paketlerinde altyapı gelişiminin oynadığı merkezi rol düşünülecek olursa, aslında bu, krizin uzun vadede olumlu etki yaratabileceği bir alandır.

Üçüncü bölüm: Makroekonomik istikrar

Makroekonomik çevrenin istikrarı işletmeler için önemlidir ve bu yüzden bir ülkenin genel rekabet edebilirliği için de önemlidir.¹¹ Makroekonomik istikrarın tek başına bir ulusun verimliliğini artıramayacağı doğru olsa da, makroekonomik istikrarsızlığın ekonomiye zarar vereceği bir gerçektir. Bir hükümet geçmiş borçlarını geri ödeyebilmek için yüksek faizli ödemeler yapmak durumunda kalırsa, etkin bir biçimde hizmet sağlayamaz. Bütçe açıklarının olması hükümetin konjonktürde yaşanabilecek değişikliklere karşı cevap verebilme kabiliyetini kısıtlar. Şirketler enflasyon oranlarının kontrolden çıktığı durumlarda verimli bir şekilde faaliyet gösteremezler. Sonuç olarak da ekonomi, makroekonomik çevrenin stabil olmaması halinde sürdürülebilir bir şekilde büyüyemez. Bu Rekabet Edebilirlik bölümünün yalnızca makroekonomik istikrara odaklandığına dikkat etmek önemlidir; hükümetin kamu maliyesini (kaynaklarını) iyi yönetip yönetmediğini doğrudan hesaba katmamaktadır.. Bu kalitatif husus, yukarıda belirtilen kamu kurumları alt bölümünde ele alınmıştır.

Dördüncü bölüm: Sağlık ve ilköğretim

Sağlıklı bir iş gücü, ülkenin rekabet edebilirliği ve verimliliği açısından önemlidir. Hasta olan çalışanlar tam performans çalışamazlar ve daha az verimli olurlar. Sağlık durumunun iyi olmaması işletmeler açısından önemli maliyetler doğurur, çünkü hasta çalışanlar sıklıkla işe gelmezler ya da daha düşük bir verimlilik düzeyiyle çalışırlar. Bu nedenle, sağlık hizmetlerinin sağlanmasıyla ilgili yapılacak yatırım ekonomik ve ahlaki sebeplerden dolayı çok önemlidir.¹²

Sağlığın yansısı bu bölüm, bugünün ekonomisi içinde giderek daha önemli olmaya başlayan bir faktörü; insanların almış olduğu temel eğitimin niteliğini ve niceliğini dikkate alıyor. Temel eğitim her bir çalışanın verimliliğini artırır. Daha da önemlisi, az miktarda resmi eğitimden geçmiş olan çalışanlar yalnızca basit işler yapabilirler ve onlar için gelişmiş üretim süreçlerine ve tekniklerine adapte olmak çok daha zor olur. Bu nedenle, temel eğitim eksikliği iş geliştirmede engel teşkil edebilir ve şirketler de daha sofistike ya da katma değeri yüksek ürünler üretmek için zincirinde yükselme konusunda zorlanabilirler.

Hükümetler, şu anda yapmakta oldukları teşvik amaçlı harcamalardan dolayı birçok ülkede büyüyen kamu borçlarını azaltmak durumunda kalacaklarından, uzun vadede bu alanlara yapılan kaynak tahsisinde ciddi boyutta herhangi bir azaltmaya gitmekten kaçınmak önemlidir.

Beşinci bölüm: Yüksek öğretim ve eğitim

Kaliteli yüksek öğretim ve eğitim, basit üretim süreçlerinin ve ürünlerinin ötesine geçerek değer zincirinin üst basamaklarına doğru tırmanmak isteyen ekonomiler için hayati önem taşır.¹³ Özellikle de, bugün kürselleşen ekonomi, ekonomilerin değişen çevreye süratle ayak uydurabilecek iyi eğitimli çalışanlar yetiştirmesini gerektirir. Bu Rekabet Edebilirlik bölümü orta ve yüksek öğretime kayıt oranları ile iş çevrelerinin değerlendirmesiyle eğitim kalitesini ölçmektedir. Çalışanlara (personele) sunulan meslek içi eğitim miktarı da dikkate alınmıştır, çünkü (çoğu ekonomide ihmal edilen) teknik ve iş başında eğitim, çalışanların becerilerini değişen ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda sürekli olarak güncellemede önemlidir.

Altıncı bölüm: Mal piyasası etkinliği

Etkin mal piyasaları olan ülkeler, arz talep koşullarına göre doğru ürün ve hizmet karmalarını üretme ve bu ürünlerin ekonomi içinde en iyi şekilde alım/satımlarının yapılmasını sağlama konusunda iyi bir konuma sahiptirler. Hem içte hem de dışta sağlıklı bir piyasa rekabeti, en verimli işletmelerin piyasanın talep ettiği ürünleri üretmelerine sebep olup başarılı olmalarını sağlayarak piyasanın ve işletmelerin verimliliğini artırmada önemlidir. Malların alım/satımının yapılması için en uygun ortam, yapılacak iş faaliyetleri karşısında hükümet müdahalesiyle yaratılacak engellerin minimum düzeyde olduğu ortamdır. Mesela, orantısız veya yüksek vergiler ile doğrudan yabancı yatırıma ve uluslararası ticarete getirilen yabancı hisse

miktarını sınırlandıracak ve ayrımcı olacak kurallar rekabet edebilirliliği engelleyen unsurlardır. Ekonomik durgunluğun ardından gelen ticarete düşüş ve işsizlikte artış hükümetleri yerel şirketleri ve istihdamı korumak için önlemler almaya itmiştir. Ancak, küresel ticarete kısıtlama getirilmesi yalnızca mevcut durgunluğu körüklemekle kalmayacak, aynı zamanda da uzun vadede, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde, büyümeyi azaltacaktır.

Piyasa verimliliği aynı zamanda tüketici odaklılığı ve müşteri gelişmişliği gibi talep koşullarına da bağlıdır. Kültürel sebepler nedeniyle bazı ülkelerdeki tüketiciler daha talepkâr olabilirler. Bu da şirketleri daha yenilikçi ve müşteri odaklı olmaya ittiğinden ve piyasada verimli olabilmek için gerekli olan disiplini empoze ettiğinden önemli bir rekabet avantajı teşkil eder.

Yedinci bölüm: İş gücü piyasasının etkinliği

İş gücü piyasasının etkinliği ve esnekliği, çalışanların ekonomi içinde en iyi şekilde kullanılabilecekleri yerlere kaydırılmalarını ve çalıştıkları işlerde en iyi performansı gösterebilmeleri için onlara teşviklerin verilmesini sağlamada hayati önem taşır. Bu nedenle iş gücü piyasasında çalışanların bir ekonomik faaliyetten bir diğerine süratle ve düşük maliyetle kaydırılabilmesi ve sosyal karmaşaya fazla yol açmadan ücretlerin dalgalanmasına izin verecek esnekliğin olması şarttır.¹⁴ Bir iş gücü piyasasının etkin olabilmesi için ayrıca, çalışanlara verilen teşvikler ile gösterdikleri çaba arasında net bir ilişkinin kurulması gerekir ve mevcut becerilerin en iyi şekilde kullanılması ile kadın-erkek eşitliğinin iş ortamında sağlanması gerekir.¹⁵

Sekizinci bölüm: Finansal piyasaların gelişmişliği

Şu anda yaşamakta olduğumuz ekonomik kriz, ekonomik faaliyetler için sağlam ve iyi işleyen bir finans sektörünün ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Etkin bir finans sektörü, bir ulusun vatandaşlarının tasarruf ettiği kaynaklar ile yurt dışından gelerek ekonomiye giren kaynakları en verimli şekilde kullanılacak biçimde tahsis eder. Kaynakları, siyasi bağlantıları olan yatırımcılar yerine, en yüksek getiriye sahip olma olasılığı bulunan girişimcilik veya yatırım projelerine kanalize eder. Bu nedenle riskin detaylı ve doğru dürüst değerlendirilmesi çok önemlidir. İş yatırımları verimlilik açısından hayati önem taşırlar. Bu nedenle ekonomiler, sağlam bir bankacılık sektöründen gelecek krediler, iyi bir şekilde denetlenen menkul kıymetler, risk sermayesi veya diğer finansal ürünler gibi özel yatırım için sermaye yaratacak sofistike finansal piyasalar gerektirirler. Gelişmekte ve gelişmiş olan ülkelerdeki işletmeler ve kamu sektörünün yakın zamanda yaşadığı likidite sıkıntısı bunun önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Tüm bu fonksiyonları yerine getirebilmek için bankacılık sektörünün şeffaf ve güvenilir olması gerekir ve yakın zamanda da net olarak ortaya çıktığı gibi finansal piyasaların yatırımcıları ve ekonominin genelindeki diğer

aktörleri koruyabilmeleri için gerekli düzenlemelere ihtiyacı vardır.

Dokuzuncu bölüm: Teknolojinin yaygınlaştırılması

Bu bölüm bir ekonominin endüstrilerinin verimliliğini artırmak için mevcut teknolojilerini ne kadar süratli adapte edebildiğini ölçer.¹⁶ Bugünün küreselleşen dünyasında teknoloji şirketlerin rekabet etmesi ve gelişmesinde daha da büyük rol oynayamaya başladı. Özellikle de bilişim ve iletişim teknolojileri (ICT) günümüzde, başka ekonomik sektörlerle de önemli derecede kaymasından ve ticari işlemlerdeki etkin altyapı oluşturma rollerinden dolayı "genel amaçlı kullanılan" teknolojiler halini aldı.¹⁷ Bu nedenle ICT erişimi (buna ICT dostu bir yasal çerçevenin de olması dahil) ve kullanımı ekonomilerin teknolojik anlamda genel hazır olma durumlarının önemli bir parçasıdır.

Bu bağlamda, kullanılan teknolojinin ulusal sınırlar içinde geliştirilip geliştirilmediği rekabet edebilirlilik üzerindeki etkisiyle bağlantılı değildir. Buradaki ana husus ülkede faaliyet gösteren şirketlerin gelişmiş ürün ve ürün planlarına erişimlerinin bulunması ve bunları kullanabiliyor olmalarıdır. Yabancı teknolojinin ana kaynakları arasında Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) başı çeker. Bu bağlamda, dört yıllık bir önemli büyümenin ardından, 2007 yılında küresel Doğrudan Yabancı Yatırımın 1.9 trilyon ABD dolarlık rekor bir düzeye ulaşmasından sonra DYY 2008 yılında tahmini olarak %18'lik bir gerileme gösterdi ve 2009 yılında da özellikle gelişmekte olan ülkelerde gerilemeye devam etmesi beklenmektedir. Bu durum finansman eksikliğinden ve işletmelerin daha riskli tutumlarından dolayı yaşanmaktadır.¹⁸

Şunu da unutmamakta fayda vardır; bir ülkede şirketler için mevcut olan teknoloji düzeyi ile o ülkenin yenilikçi olma ve bilginin sınırlarını genişletme konusundaki kabiliyeti birbirinden ayrıştırılmalıdır. Bu nedenle 12. Rekabet Edebilirlilik Bölümü altında ele alınan teknolojik hazırlığı inovasyondan ayırdık.

Onuncu bölüm: Piyasa büyüklüğü

Piyasanın büyüklüğü verimliliği etkiler, çünkü büyük piyasalar şirketlerin ölçek ekonomilerinden (sürümden kazanma) faydalanmalarına olanak tanır. Geleneksel olarak şirketlere yönelik piyasalar ulusal sınırlarla kısıtlıdır. Küreselleşme çağında ise uluslararası piyasalar özellikle de küçük ülkelerde yerel piyasaların yerini aldılar. Ticari anlamda açık olmanın büyümeyle olumlu bir ilişkisinin olduğunu gösteren çok fazla ampirik veri bulunmaktadır. Yakın zamanda gerçekleştirilen bazı araştırmalar bile bu ilişkinin sağlamlığıyla ilgili soru işaretleri uyandırır da, genel kanı ve özellikle de küçük yerel piyasaları olan ülkelerde ticaretin büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu yönündedir.¹⁹

Bu nedenle ihracatlar, bir ülkedeki işletmeler için piyasanın

boyutunu belirlemede yerel talebin yerini tutacak şekilde düşünülebilir.²⁰ Günümüzün birbirine bağımlı dünyasında, mevcut ekonomik durgunluktan sınırlanabilmek ülkelerin birbirlerinden satın aldıkları malları artırarak talebi yükseltmelerini gerektirir. Ticaretin önünde bulunan engellerin daha fazlasının kaldırılmasıyla bu sürece destek verilebilir.

Piyasa boyutunun ölçümüne hem yerli hem de yabancı piyasaları da ekleyerek, tek piyasası olan ancak birçok farklı ülkeden oluşan ihracata dayalı ekonomiler ve coğrafik alanları da (Avrupa Birliği gibi) dikkate almış oluyoruz.

Onbirinci bölüm: İşletme gelişmişliği

İşletme gelişmişliği, malların ve hizmetlerin üretilmesinde daha yüksek bir etkinliğe ulaşılmasına yardımcı olur. Bu da daha fazla verimliliğe neden olarak bir ulusun rekabet edebilirliliğini artırır. İşletmelerin gelişmişliği bir ülkedeki genel işletme ağının kalitesi ile her bir işletmenin operasyon ve stratejilerinin kalitesiyle alakalıdır. Bu özellikle, büyük ölçüde temel verimlilik kaynaklarını tüketen ve daha ileri bir gelişmişlik noktasında olan ülkeler için önemlidir. Yerel tedarikçiler ve onların ilişkilerinin kalitesi ve niceliğiyle ilgili göstergeler aracılığıyla belirlediğimiz bir ülkenin işletme ağı ve bağlantılı sektörlerinin kalitesi çeşitli sebeplerden dolayı önemlidir. Belli bir sektörden şirketler ve tedarikçiler coğrafik olarak birbirine yakın olan gruplar oluşturduklarında (kümeler) etkinlikleri artar, inovasyon için daha fazla fırsat ortaya çıkar ve yeni şirketler için piyasaya girmeyi engelleyecek unsurlar azalır. Bireysel olarak şirketlerin operasyon ve stratejileri (markalama, pazarlama, bir değer zincirinin varlığı ile eşsiz ve sofistike ürünlerin üretimi) sofistike ve modern iş süreçlerine yol açar.

Onikinci bölüm: İnovasyon

Rekabet edebilirliliğin son bölümü inovasyondur. Kurumları, bina altyapılarını geliştirerek, makroekonomik istikrarsızlığı azaltarak ya da beşeri sermayeyi geliştirerek önemli kazanımlar elde edilmesi mümkün olsa da, tüm bu faktörlerin hepsi günün sonunda azalan getirilerle karşı karşıya kalmaktadır. Aynı şey iş gücü, finansal ve mal piyasaları için de geçerlidir. Uzun vadede yaşam standartları ancak inovasyonla geliştirilebilir. Ekonomiler bilginin sınırına ulaştıkça ve dış teknolojileri entegre edip adapte etme olasılığı kayboldukça inovasyon özellikle önemli bir hale gelmektedir.²¹

Daha az gelişmiş olan ülkeler mevcut teknolojileri adapte ederek ya da başka alanlarda aşamalı iyileştirmeler yaparak verimliliklerini artırabilirler. Ancak, inovasyon odaklı aşamaya ulaşan ekonomilerde verimliliği artırmak için bunu yapmak yeterli olmaz. Bu tarz ülkelerdeki şirketler rekabetçi olabilmek için son teknoloji ürünleri ve işlemleri tasarlayıp geliştirmelidirler. Bunu yapabilmek inovasyon faaliyetine elverişli bir çevre gerektirir ve bu çevrenin de

hem kamu, hem de özel sektör tarafından desteklenmesi şarttır. Bu da özellikle özel sektör tarafından, yüksek kalitede bilimsel araştırma kurumlarıyla, üniversiteler ve sektör arasında kapsamlı işbirlikleri ve fikri mülkiyet haklarının korunmasıyla Araştırma & Geliştirme'ye yeterli anlamda yatırımın yapılması anlamına gelir. Bugünkü kriz ortamı içinde Araştırma & Geliştirmeyle ilgili hem kamu hem özel sektör harcamalarında kısıtlama yapılmasına yönelik baskılara karşı koymak, gelecekte sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye ulaşma anlamında hayati önem taşıyacaktır.

Oniki bölümün birbiriyle ilişkisi

Rekabet edebilirliliğin 12 bölümü ayrı ayrı açıklanmış olsa da, bu onların bağımsız oldukları anlamına gelmemelidir. Bu bölümler yalnızca birbiriyle bağlantılı değil, aynı zamanda birbirlerini güçlendirir niteliktedirler. Mesela, inovasyon (yani 12. bölüm) fikri mülkiyet haklarının korunmasını sağlayan kurumlar (yani birinci bölüm) olmadan ya da iş gücünün (yani 5. bölüm) kötü öğretim ve eğitim aldığı ülkelerde mümkün değildir ve etkin olmayan piyasaların bulunduğu ülkelerde (6.,7. ve 8. bölümler) ya da kapsamlı ve etkin bir alt yapının (2. bölüm) bulunmadığı ülkelere bunun başarılması daha zordur. Yapı olarak endeks bu oniki bölümün biraraya gelerek oluşturduğu tek bir endekstir. Ancak, bu oniki bölümün her biri için ölçümler ayrı ayrı yazılır, çünkü ayrı ayrı yapılacak öneriler ülkeler ve uygulayıcılar için daha faydalı olacaktır. Böyle bir analiz belli bir ülkenin gerçekten geliştirmesi gereken alanları daha net ifade eder.

Gelişim Aşamaları ve Ağırlıklı Alt Başlıklar

Farklı Rekabet Edebilirlilik Bölümlerinin farklı ülkeleri farklı şekilde etkilediği bir gerçektir. Mesela, Burkina Faso'nun rekabet edebilirliliğini güçlendirmesi için yapması gerekenle, İsviçre için önerilecek yöntem aynı değildir. Bunun da nedeni, Burkina Faso ve İsviçre'nin farklı gelişim aşamalarında olmalarıdır. Ülkeler geliştikçe ücretler artma eğilimi gösterir ve bu yüksek gelir düzeyini sürdürebilmek için iş gücü verimliliğinin artması şarttır.²²

Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi'ne göre ilk aşamada ekonomi *faktör odaklı* olur ve ülkeler de faktör donatımlarına (ağırlıklı olarak vasıfsız işgücü ve doğal kaynaklara) göre rekabet ederler. Şirketler fiyat üzerinden rekabet ederler ve temel ürünler ile mal satarlar. Düşük verimlilik oranları da düşük maaşlara neden olur. Söz konusu gelişim aşamasında rekabet edebilirliliği sağlayabilmek için iyi işleyen özel ve kamu kurumları/kuruluşları (1. bölüm), iyi gelişmiş altyapı (2. bölüm), istikrarlı bir makroekonomik çevre (3. bölüm) ve sağlıklı ve eğitim görmüş bir iş gücü (4. bölüm) gereklidir.

Katedilen gelişmeyle beraber ücretler de arttıkça ülkeler *etkinlik odaklı* bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada

daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır. Rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), sofistike finansal piyasalar (8. bölüm), büyük yerel ve/veya yabancı piyasa (10. bölüm) ve mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) daha fazla önem kazanır.

Son olarak, ülkeler *inovasyon odaklı* aşamaya geçtiklerinde ise, işletmelerinin yeni ve eşsiz ürünlerde rekabet edebildiği ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yaşam standartlarını sürdürebilir kılarlar. Bu aşamada şirketler inovasyonla (12. bölüm), en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanıp yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmelidirler. Gelişim aşaması kavramı, bir ülkenin gelişim seviyesi

dikkate alınarak söz konusu ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlilik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verilerek endekse entegre edilir. Bir diğer deyişle, 12 bölümün hepsi bir noktaya kadar tüm ülkeler için önemlidir; ancak, her bir bölümün önemi söz konusu ülkenin gelişimine göre değişir. Bu nokta dikkate alınarak bölüm üç alt başlık olarak gruplandırılmıştır ve bunların her biri belli bir gelişim aşaması için çok önemlidir. *Temel gereksinimler alt başlığı*, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. *Etkinlik artırıcılar alt başlığı*, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, *inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı* inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir. Bu üç alt başlık Şekil 1’de gösterilmektedir. Gelişim aşamalarına göre her alt başlığa verdiğimiz ağırlıklar Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1: Her bir gelişim aşamasına göre üç alt başlığa verilen ağırlıklar aşağıda belirtilmiştir.

Alt Başlık	Faktör odaklı(%)	Etkinlik odaklı(%)	Inovasyon odaklı (%)
Temel başlıklar	60	40	20
Etkinlik artırıcılar	35	50	50
Inovasyon ve gelişim faktörleri	5	10	30

Ağırlıkları doğru hesaplayabilmek için, geçtiğimiz yılların alt başlıklarıyla kişi başına düşen GSYİH’de yaşanabilecek azami regresyon kıyaslaması yapıldı ve her bir gelişim aşaması için ayrı katsayılar kullanıldı. 23. Bu ekonometrik tahminler yuvarlandı ve Tablo 1’de belirtilen ağırlıklar ortaya çıktı.

Gelişim Aşamalarının Uygulanması: Yumuşak Geçişler

Ülkelerin gelişim durumuyla ilgili sınıflandırmalar iki kritere

Tablo 2: Gelişim aşamalarını belirleyen gelir eşikleri

Gelişim aşaması	Kişi başına düşen GSYİH (ABD \$)
Aşama 1: Faktör odaklı	< 2,000
1. Aşamadan 2. aşamaya geçiş	2,000–3,000
Aşama 2: Etkinlik Odaklı	3,000–9,000
2. Aşamadan 3. aşamaya geçiş	9,000–17,000
Aşama 3: Inovasyon odaklı	> 17,000

Bu üç aşamadan herhangi iki tanesi arasına giren ülkeler “geçiş evresinde” kabul edilirler. Bu ülkelerle ilgili ağırlıklar söz konusu ülkenin gelişmesiyle pürüzsüz bir şekilde değişir ve bu değişiklik bir aşamadan bir diğer gelişim aşamasına yansır. Modeldeki aşamalar arasında bu tarz bir geçiş yaklaşımı getirerek (yani bir ülke geliştikçe, onun rekabet

göre yapılır. Birincisi piyasa ABD doları döviz kuruna göre kişi başına düşen GSYİH’dir. Oldukça yaygın olan bu kriter ücretlerin yerine kullanılır, çünkü çalışmalar kapsamındaki tüm ülkelerin ücretleriyle ilgili kıyaslanabilir uluslararası veriler mevcut değildir. Gelir eşikleri Tablo 2’de verilmiştir. İkinci kriter, ülkelerin ne kadar faktör odaklı olduklarını ölçer. Bunun için de madeni ürün ihracatının toplam ihracatta (mal ve hizmet ihracatında) tuttuğu oran alınır ve ihracatının %70’inden fazlasını (5 yıllık ortalama üzerinden ölçülür) madeni kaynak ihracatı teşkil eden ülkelerin büyük ölçüde faktör odaklı oldukları varsayılır.24

edebilirliği açısından daha önemli hale gelen alanlara daha yüksek ağırlıklar vererek) alt başlık bir sonraki aşama için kendi kendini hazırlamayan ülkeleri yavaş yavaş “cezalandırabilir”. Ülkelerin gelişimlerine göre nasıl sınıflandırıldıklarını görmek için Tablo 3’e bakınız.

Katedilen gelişmeyle beraber ücretler de arttıkça ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini artırmalıdır. Rekabet edebilirlikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), sofistike finansal piyasalar (8. bölüm), büyük yerel ve/veya yabancı piyasa (10. bölüm) ve mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) daha fazla önem kazanır. Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ise, işletmelerinin yeni ve eşsiz ürünlerde rekabet edebildiği ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yaşam standartlarını sürdürebilir kılarlar. Bu aşamada şirketler inovasyonla (12. bölüm), en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanıp yeni ve farklı ürünler üreterek rekabet etmelidirler. Gelişim aşaması kavramı, bir ülkenin gelişim seviyesi dikkate alınarak söz konusu

ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlilik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verilerek endekse entegre edilir. Bir diğer deyişle, 12 bölümün hepsi bir noktaya kadar tüm ülkeler için önemlidir; ancak, her bir bölümün önemi söz konusu ülkenin gelişimine göre değişir. Bu nokta dikkate alınarak bölüm üç alt başlık olarak gruplandırılmıştır ve bunların her biri belli bir gelişim aşaması için çok önemlidir. Temel gereksinimler alt başlığı, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Etkinlik artırıcılar alt başlığı, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir. Bu üç alt başlık Şekil 1’de gösterilmektedir. Gelişim aşamalarına göre her alt başlığa verdiğimiz ağırlıklar Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 3: Her gelişim aşamasındaki ülke ve ekonomiler

Aşama 1	1. Aşamadan 2. aşamaya geçiş	Aşama 2	2. Aşamadan 3. aşamaya geçiş	Aşama 3
Bangladeş Benin Bolivya Burkina Faso Burundi Kamboçya Kamerun Çad Fildişi Sahili Etiyopya Gambiya Gana Guyana Honduras Hindistan Kenya Kırgızistan Lesoto Madagaskar Malavi Mali Moritanya Moğolistan Mozambik Nepal Nikaragua Nijerya Pakistan Filipinler Senegal Sri Lanka Tacikistan Tanzanya Doğu Timor Uganda Vietnam Zambiya Zimbabve	Cezayir Azerbaycan Botsvana Brunei Sultanlığı Mısır Gürcistan Guatemala Endonezya Jamaika Kazakistan Kuveyt Libya Fas Paraguay Katar Suudi Arabistan Suriye Venezuela	Arnavutluk Arjantin Ermenistan Bosna Hersek Brezilya Bulgaristan Çin Kolombiya Kosta Rika Dominik Cumhuriyeti Ekvator El Salvador Ürdün Makedonya Malezya Mauritius Karadağ Namibya Panama Peru Sırbistan Güney Afrika Surinam Tayland Tunus Ukrayna	Bahreyn Barabados Şili Hırvatistan Macaristan Letonya Litvanya Meksika Umman Polonya Romanya Rusya Federasyonu Türkiye Uruguay	Avustralya Avusturya Belçika Kanada Güney Kıbrıs Çek Cumhuriyeti Danimarka Estonya Finlandiya Fransa Almanya Yunanistan Hong Kong İzlanda İrlanda İsrail İtalya Japonya Güney Kore Lüksemburg Malta Hollanda Yeni Zelanda Norveç Portekiz Porto Riko Singapur Slovakya Slovenya İspanya İsveç İsviçre Tayvan Trinidad Tobago BAE Birleşik Krallık ABD

Yönetici Görüşleri Anketi: İş Çevrelerinin Görüşleri

CIARA BROWNE, Dünya Ekonomik Forumu

THIERRY GEIGER, Dünya Ekonomik Forumu

Dünya Rekabet Edebilirlilik Raporu son otuz yıllık süre içinde ulusal rekabet edebilirlilikle ilgili en saygı duyulan değerlendirmelerden biri haline geldi. Bu rapor bir ulusun ekonomik ortamına ve onun sürdürülebilir refah ve büyüme düzeyi yakalama kabiliyetine ayna tutmaktadır. Gerçeğe olabildiğince yakın bir tablo ortaya koyabilmek için World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu) iki ayrı kaynaktan veri alır: söz konusu ülkede yayınlanmış ekonomi istatistikleri ve Yönetici Görüşleri Anketi (Anket). Bu Anket global olarak mevcut olmayan önemli bilgileri doğru zamanda toplayabilmek için kullanılan eşsiz bir araçtır. İş çevrelerindeki yöneticilerin faaliyet gösterdikleri çevreyle ilgili düşüncelerini yansıtır ve ekonomilerinin rekabet edebilirliliğiyle ilgili eşsiz bir bakış açısı sağlar.

Dünya Ekonomik Forumu bu anketi 30 yıldır gerçekleştirmektedir. Anket zaman içinde gelişerek değişmiş ve Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi ve diğer bir çok proje için önemli olan verileri yansıtır hale gelmiştir. Anket kapsam olarak da genişlemiş ve bu yıl Ocak-Mayıs 2009 döneminde 133 ülkeden 13,000 anketin tamamlanmasıyla rekor bir sayıya ulaşmıştır. Düzeltme sürecinin ardından (aşağıya bakınız), 12,614 anket kalmıştır. Bu da ülke başına 95 anket katılımcısı anlamına gelmektedir. Tablo 1, 2009 yılı verilerini sağlayan anket katılımcılarının ana özelliklerini göstermektedir.

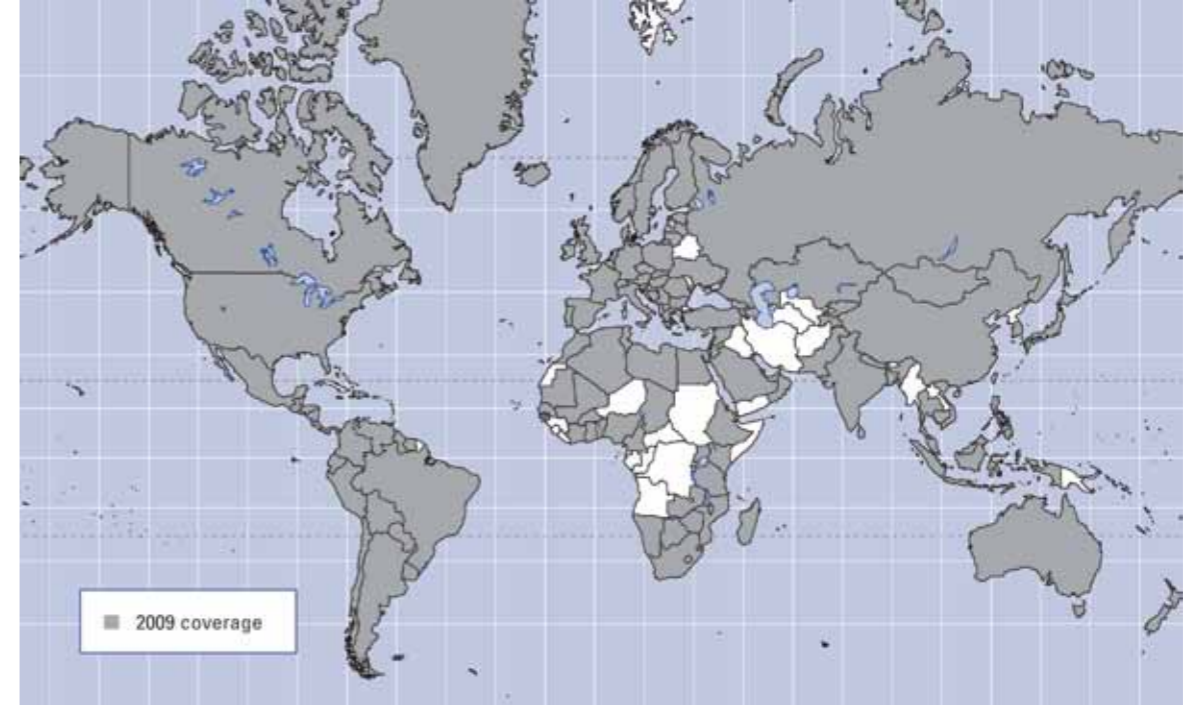
Anket, Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi'nin 12 bölümüyle ilgili 13 kısma ayrılmaktadır ve ankette katılımcının şirketiyle ilgili genel bilgi içeren "Şirketiniz Hakkında" bölümü de yer almaktadır. Böylelikle toplanan veriler her bir ulusun ekonomik ve iş çevresi durumuyla ilgili eşsiz bir bakış açısı ve kalitatif bir portre sağlarken aynı zamanda da, diğer ülkelerdeki durumla kıyaslama yapılmasına da olanak tanır. Anketin kapsamının geniş olması nedeniyle daha fazla insana ulaşabilmek için 20 ayrı dile tercümesi yapılmıştır.

Coğrafik Kapsam

1979 yılında Forum'un 10. yılı dolayısıyla 16 Avrupa ülkesinden anket verilerinin kullanılmasıyla hazırlanan ilk rekabet edebilirlilik raporu lanse edilir. Bundan 30 yıl sonra Anket, dünyanın her bölgesinden toplam 133 ekonomide yapılır hale gelmiştir (detaylar için bakınız Şekil 1). Yıllardan beri ilk kez bu yıl Rapor, yeni bir ülke ilave edilmeden gerçekleştirilmiştir. Ancak, henüz kapsama dahil edilmemiş ülkelerin de ileride sürece katılmaları için çalışmalar devam etmektedir.1 Forum'un amacı uluslararası kapsamı geniş tutmaktır. Ancak, bazı bölgelerde Anket sürecinin yapılmasına olanak tanıyacak yeterli altyapı olmamasından dolayı, bazı ülkelerin kapsama alınmasında sıkıntılar yaşanabiliyor ve ayrıca, bazı ülkelerle ilgili ekonomik istatistikler de mevcut değildir. Bunun yanısıra, iş dünyasından yöneticilerin küresel krizle ilgili

duydukları endişelerden dolayı 2009 yılının ilk çeyreğinde anket yapmak zor olmuştu. Yine de rapora dahil edilen 133 ekonomi dünyanın toplam GSYİH'sinin %98'inden fazlasını teşkil etmektedir ve bu da bulguların gerçek anlamda küresel durumu yansıttığını göstermektedir. Katedilen gelişmeyle beraber ücretler de arttıkça ülkeler etkinlik odaklı bir gelişim aşamasına geçerler. Bu aşamada daha etkin üretim süreçleri geliştirmeli ve ürün kalitesini arttırmalıdır. Rekabet edebilirlilikte yüksek öğretim ve eğitim (5. bölüm), etkin mal piyasaları (6. bölüm), iyi işleyen iş gücü piyasaları (7. bölüm), sofistike finansal piyasalar (8. bölüm), büyük yerel ve/veya yabancı piyasa (10. bölüm) ve mevcut teknolojilerden yararlanabilme kabiliyeti (9. bölüm) daha fazla önem kazanır. Son olarak, ülkeler inovasyon odaklı aşamaya geçtiklerinde ise, işletmelerinin yeni ve eşsiz ürünlerde rekabet edebildiği ölçüde yüksek ücret ve bununla bağlantılı yaşam standartlarını sürdürülebilir kılarlar. Bu aşamada şirketler inovasyonla (12. bölüm), en sofistike üretim süreçlerini (11. bölüm) kullanıp yeni ve farklı ürünler

üretmek rekabet etmelidirler. Gelişim aşaması kavramı, bir ülkenin gelişim seviyesi dikkate alınarak söz konusu ülkeyi nispeten daha fazla ilgilendiren Rekabet Edebilirlilik bölümlerine daha yüksek nispi ağırlıklar verilerek endekse entegre edilir. Bir diğer değişle, 12 bölümün hepsi bir noktaya kadar tüm ülkeler için önemlidir; ancak, her bir bölümün önemi söz konusu ülkenin gelişimine göre değişir. Bu nokta dikkate alınarak bölüm üç alt başlık olarak gruplandırılmıştır ve bunların her biri belli bir gelişim aşaması için çok önemlidir. Temel gereksinimler alt başlığı, faktör odaklı aşamada bulunan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Etkinlik artırıcılar alt başlığı, etkinlik odaklı aşamada olan ülkeler için en önemli olan bölümleri içerir. Son olarak, inovasyon ve gelişmişlik faktörleri alt başlığı inovasyon odaklı aşamada olan ülkeler açısından çok önemli olan bölümleri içerir. Bu üç alt başlık Şekil 1'de gösterilmektedirler. Gelişim aşamalarına göre her alt başlığa verdiğimiz ağırlıklar Tablo 1'de belirtilmiştir.

Anket Yapısı ve Metodoloji

Her yıl, bu Raporun can damarını oluşturan Rekabet Edebilirlilik Endeksi'nde elde edilen değişkenleri yansıtabilmek için anket gözden geçirilir ve geliştirilir. 2009 Anketi bir önceki yılın anketine oldukça yakındır.

Anketteki çoğu soru katılımcılardan, faaliyet gösterdikleri çevrenin değişik unsurlarını 1 ila 7 arasında değişen bir ölçekte değerlendirmeleri isteyecek şekilde hazırlanmıştır. Bu ölçekte 1 olabilecek en kötü durumu yansıtır ve 7 ise olabilecek en iyi durumu yansıtır (örnek: bakınız Kutu 1).

Ulusal düzeyde iş dünyasından yöneticilere ulaşabilmek için Forum, kendi ülkelerinde bu anketin uygulanmasını sağlayan 150'yi aşkın İşbirliği Yapılan Kurumlar ağıyla yakın bir işbirliği oluşturmuştur. İşbirliği Yapılan Kurumlar çoğunlukla ulusal üniversitelerin isim yapmış ekonomi fakülteleri, bağımsız araştırma enstitüleri veya oda/birliklerdir. 2 Bu önemli işbirliği Anketin her yerde tutarlı bir şekilde yapılmasına yardımcı olmaktadır. Bunun yanında, İşbirliği Yapılan Kurumlar çeşitli rekabet edebilirlilik raporlarının bulgularını duyurmak için aktif olarak rol

üstlenirler ve etkinlikler ya da ulusal düzeyde bu neticeleri duyurmak için basın konferansları düzenlerler. Bu tarz bulgu paylaşım etkinliklerinin yapılması her bir ülkede, ister politika belirleyiciler ister iş çevrelerinden yöneticiler olsun, rekabet edebilirlik durumunu iyileştirmede bir araç olarak kullanılır.

Kutu 1: Ankette Kullanılan Tipik Bir Soru Örneği

Ülkenizde sahteciliğe karşı önlemler de dahil olmak üzere fikri mülkiyet haklarının korunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok zayıf < 1 2 3 4 5 6 7 > Çok iyi

- 1 **işaretlenirse**....sol taraftaki cevaba tamamen katılıyorsunuz anlamına gelir
- 2 **işaretlenirse**....sol taraftaki cevaba büyük ölçüde katılıyorsunuz anlamına gelir
- 3 **işaretlenirse**....sol taraftaki cevaba biraz katılıyorsunuz anlamına gelir
- 4 **işaretlenirse**....her iki cevaba da katılmıyorsunuz anlamına gelir
- 5 **işaretlenirse**....sağ taraftaki cevaba biraz katılıyorsunuz anlamına gelir
- 6 **işaretlenirse**....sağ taraftaki cevaba büyük ölçüde katılıyorsunuz anlamına gelir
- 7 **işaretlenirse**....sağ taraftaki cevaba tamamen katılıyorsunuz anlamına gelir

Bu nedenle, her bir ekonomiye dair anket cevaplarını temsil eden ve kıyaslanabilir olan örnekler elde edebilmek için İşbirliği Yapılan Kurumların her yıl detaylı bir dizi kurallara uyması gerekir. Bu süreç, uluslararası alanda ün yapmış bir araştırma danışmanlığının sağladığı tavsiyeler ile Dünya Ekonomik Forumu ve Harvard İşletme Fakültesi Strateji ve Rekabet Edebilirlilik Enstitüsü'yle işbirliği çerçevesinde sürekli olarak gözden geçirilmektedir. Böylelikle süreç, daha fazla doğru veri sağlayarak ve ekonomiler arasında daha güçlü kıyaslamaların yapılmasına olanak tanıyarak en iyi uygulamalar olma yolunda ilerlemektedir. 3

Anket örnekleri iki özelliğe göre gruplandırılır: işletmenin büyüklüğü ve faaliyet gösterdiği sektör. 4 Özellikle de Anket örnekleriyle ilgili kılavuz, anketi yapacak olan işbirliği yapılan kurumların/kuruluşların şu adımları atmalarını ister:

1. Ekonominin ana sektörlerini (tarım, imalat sektörü, imalat dışı sanayi ve hizmetler) temsil eden "örneklem çerçevesi" veya büyük bir potansiyel katılımcı listesinin hazırlanması.
2. Çerçevenin iki listeye ayrılması: yalnızca büyük firmaları içeren birinci liste ve diğer tüm firmaları içeren ikinci bir

liste (her ikisi de değişik ekonomik sektörleri temsil etmeli).5

3. Bu listelerden hareketle ve anketi daha tarafsız kılmak için, listeden bu anketi doldurması için rastgele firmaların seçilmesi.6

2009 yılı Yönetici Görüşleri Anketi'nde yapılan yeni bir işlem ise Ortak Kurumlardan, daha fazla kıyaslamalı analiz yapılabilmesi için rastgele katılımcılar ile bazı tekrar cevap verecek katılımcılar toplamalarını istemek oldu. Bu yıl sürecin çok daha karmaşık olmasına rağmen 2009 yılı Anketiyle ilgili kılavuza İşbirliği Yapılan Kurumların büyük bir kısmı özenle uydu ve bu da alınan örneklerin daha güvenilir olmasını sağladı.

Örnekleme ilgili kılavuzun yanısıra, Anketin seçilen şirket gruplarına uygulanma şekli altyapı, kültürel tercihler ve bu tarz diğer faktörler dikkate alınarak ulusal düzeyde ihtiyaçlara göre şekillendirildi. Mesela, bazı İşbirliği Yapılan Kurumlar, anketi postayla göndermek ya da telefonda veya online olarak yaptırmak yerine işletme yöneticileriyle bire bir görüşmeler çerçevesinde doldurulmasının en etkili yöntem olduğunu ortaya koydular.

Geçtiğimiz yıl içinde anketin internet üzerinden doldurulma oranında bir artış olmuştur. Özellikle de bu yıl internet üzerinden katılımda %7'lik bir artış olmuş ve toplam anket katılımlarının %27'sini temsil eder hale gelmiştir. Şu anda 10'u aşkın ülke yalnızca online sistemi kullanmakta ve 27 ülkedeki online sistem kullanımı ise %70'in üzerindedir. Anket internet ortamında 15 farklı dilde mevcuttur.

Yönetici Görüşleri Anketini Başka Kimler Kullanır?

Dünya Rekabet Edebilirlilik Raporu'nun bel kemiği olan Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi hesaplamalarında kullanılan Anket verileri aynı zamanda aralarında Global Information Technology Report, Travel & Tourism Competitiveness Report, Global Enabling Trade Report, Gender Gap Report ve Financial Development Report gibi raporların da bulunduğu Forum'un sektöre özel raporlarında birincil veri kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu veriler bölgesel araştırmalar için de yaygın olarak kullanılmaktadır. Yakın zamanda Forum Meksika Rekabet Edebilirlilik Raporu, Brezilya Rekabet Edebilirlilik Raporu, Afrika Rekabet Edebilirlilik Raporu ve Lizbon Rekabet Edebilirlilik Raporlarını yayınlamıştır

Bunların yanısıra, Yönetici Görüşleri Anketi'nden gelen veriler uzun zamandan beridir bir dizi uluslararası ve ulusal kuruluşlara, hükümet birimlerine, akademik çevrelere ve özel sektör kuruluşlarına politika ve stratejileri

incelemelerinde yardımcı olmuştur. Örneğin, elde edilen veriler Uluslararası Saydamlık Örgütünün (Transparency International) yayınladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi (Corruption Perceptions Index) ile Uluslararası Rüşvet Ödeme Endeksi'nin (International Bribe Payers Index) hazırlanmasında ve Harvard Kamu Sağlığı Fakültesi ile Forum'un Küresel Sağlık İnsiyatifi ve bir dizi akademik yayınlara beraber işbirliği içinde hazırladığı HIV/AIDS salgınıyla ilgili işletmelerin algıları ve tepkilerini ortaya koymada kullanılmıştır.

Son olarak, dünyanın farklı yerlerinde Yönetici Görüşleri Anketi'ne atıfta bulunan ya da onu kullanan giderek daha fazla sayıda ulusal rekabet edebilirlik raporu hazırlanmaktadır.

Verilerin İşlenmesi ve Puanlamanın Yapılması.

Önceki bölümler Anketin nasıl uygulandığını ve verilerin nasıl toplandığını belirtmiştir. Daha sonraki kısımlarda ise detaylı olarak ülke düzeyinde puanların nasıl hesaplandığı aktarılmıştır. Anket neticeleri ekonomik istatistiklerle birlikte Küresel Rekabet Edebilirlilik Endeksi'ne girilirler ve yukarıda bahsi geçen diğer projelerde kullanılırlar.

Verilerin Düzeltmesi

Katılımcılardan toplanan veriler dikkatli bir düzeltme işleminden geçirilirler. İlk düzeltme kuralı çerçevesinde %50'den daha azı doldurulan anketler elenir.8 Bunun sebebi de kısmen doldurulan anketlere katılımcıların yeterince dikkat göstermeme olasılığının bulunmasıdır. İkinci adımda ise yapılan Mahalanobis Uzaklığı tekniği (Mahalanobis distance technique) kullanılarak verilere çok değişkenli aykırı değer analizi uygulanır. Bu test, her bir anketin belli bir ülkedeki genel anket katılımcı örneklerini temsil edip etmediğini değerlendirir ve açıkça görülen olağanın dışındaki değerlerin silinmesini sağlar.

Ülke/Ekonomi Profilleri Nasıl Yorumlanmalı

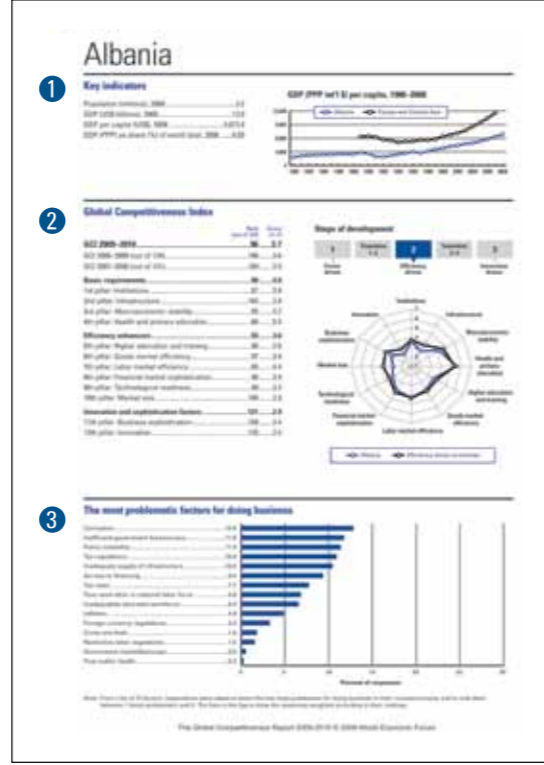
Ülke Profilleri bölümü, 2009-2010 yılı Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu kapsamında ele alınan 133 ekonominin her biriyle ilgili iki sayfalık açıklama vermektedir.

Sayfa 1

1 Ana göstergeler

İlk bölüm ana göstergelerden bazılarını vermektedir. Bunlar:

- Nüfusla ilgili rakamlar, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Ajansı'nın (UNPF) 2008 yılı Dünya Nüfus Durumu ile Economist Intelligence Unit'in Ülkelerle İlgili Veri Tabanı'ndan alınır.
- Makroekonomik veriler Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Nisan 2009 basımı Dünya Ekonomik Görünümü'nden (World Economic Outlook) gelir
- Üst sağ tarafta bulunan tabloda incelenen ekonomide (mavi renkli çizgi), 1980 ve 2008 yılları arasında (ya da en azından verilerin bulunduğu dönemlerdeki durumu yansıtmaktadır) satın alma paritesine göre ayarlanmış kişi başına düşen GSYİH'nin geçirdiği süreci yansıtmaktadır. Bu rakamların alındığı kaynak Nisan 2009'a ait IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü'dür. Puerto Rico için herhangi bir veri bulunmamaktadır. Siyah çizgi incelenen ekonominin ait olduğu gruptaki genel performansı gösterir. Biz Dünya Bankası'nın ekonomilerle ilgili yapmış olduğu kategorilendirmeyi kullandık. Bu kategorilendirmeye göre dünya altı bölgeye ("Doğu Asya ve Pasifik", "Avrupa ve Orta Asya," "Latin Amerika ve Karayipler," "Orta Doğu ve Kuzey Afrika", "Doğu Asya" ve "Saharaaltı Afrika") ve iki gelir grubuna ayrılmaktadır ("Yüksek gelirli OECD" ve "diğer yüksek gelirli"). Bazı durumlarda ekonominin ait olduğu eşdeğer grup yerine farklı bir karşılaştırma kullanıldı. GSYİH ile ilgili genel rakamlar (yalnızca 2007 yılı için mevcuttur), Dünya Bankası'nın Dünya Gelişme Göstergeleri Online Veritabanı'ndan (World Bank's World Development Indicators Online Database) alınmıştır (veriler Ağustos 2009'da alındı).

2 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Bu bölüm ülkelerin, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki farklı bileşenler çerçevesinde performansını gösterir. İlk sütunda ülkenin 133 ekonomi arasında kaçınıcı sırada olduğu belirtilir. İkinci sütun ise puanları gösterir. Kullanılan metodoloji ile Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi sonuçları hakkında daha fazla bilgi için lütfen bu raporun 1.1 Bölümü'ne bakınız. Sağ taraftaki şema, aynı gelişim aşamasındaki ülkelerin (siyah çizgi) ortalama puanları karşısında sözkonusu ülkenin Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin 12 bölümü (mavi çizgi) çerçevesinde performansının ne olduğunu gösterir.

3 İş Yapmada Karşılaşılan En Problemler

Bu şema, iş çevrelerinden yöneticilerin gözünden kendi ekonomilerinde iş yaparlarken karşılaştıkları en problemler faktörlerin neler olduğunu ortaya koyar. Buradaki bilgiler 2009 yılına ait Dünya Ekonomik Forumu Yöneticiler Anketi'nden alınmıştır. Katılımcılardan 15 faktörlük listeden en problemler beş faktörü seçmeleri ve daha sonra da bunları 1 (en problemler) ile 5 arasında değişen bir değerlendirme ölçeğine göre puanlamaları istendi. Sonuçlar daha sonra şemaya aktarıldı ve katılımcıların verdikleri puanlamaya göre ağırlıkları hesaplandı.

Sayfa 2

4 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'na Detaylı Bakış

Bu sayfa, Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki göstergelerin her birinde bir ülkenin hangi sırada yer aldığını gösterir. Göstergeler rekabet edebilirlik bölümlerine göre organize edilirler. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksinin detaylı yapısını görmek için lütfen Bölüm 1.1'in ekine bakınız. Sıranın hemen yanında renkli bir kare söz konusu göstergenin ülke için bir avantaj mı (mavi kare) yoksa dezavantaj mı (siyah kare) teşkil ettiğini belirtmektedir. Değişkenlerin avantaj mı yoksa dezavantaj mı olduklarını belirleyebilmek için aşağıdaki kurallar uygulanmıştır (Sıralamadaki düşük rakam daha iyi rekabet edebilirlik seviyesini gösterir). Bunlar:

- Rekabet Edebilirlik Endeksi'nin genel sıralamasında ilk 10'a giren ekonomilerde, teker teker 1 ile 10 arasında sıralamaya giren değişkenler avantaj olarak kabul edilirler. 10. sıranın gerisinde kalan değişkenler ise dezavantaj olarak kabul edilirler. Mesela, (genel sıralamada 2. olan) ABD örneğinde üçüncü sıradaki değişken özel araştırma ve eğitim hizmetlerinin yerel düzeyde bulunması'dır ve bu değişken ABD için rekabette avantaj teşkil etmektedir. Diğer taraftan, şirket kurmak için gerekenlerin sayısı değişkeninde ABD 26. sıradadır ve bu da ABD için rekabet bakımından bir dezavantaj teşkil etmektedir.
- Genel Rekabet Edebilirlik Endeksi sıralamasında 11 ile 50. sıralar arasında yer alan ekonomilerde, söz konusu ülke değişkenlerinin sıralaması, ülkenin genel sıralamadaki durumundan daha iyi sıralardaysa bu, ekonomi için bir avantajdır. Ülkenin genel sıralamadaki yeriyle aynı veya daha kötü sıralamaya giren değişkenler ise söz konusu ülke için dezavantaj oluşturur. Mesela, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) genel sıralamada 23. sıradadır. Genel altyapı kalitesinde 11. sıradadır. Bu değişken Birleşik Arap Emirlikleri için bir avantaj anlamına gelir. Diğer taraftan, Yüksek öğretime kayıt değişkeninde BAE 81. sıradadır ve bu değişken ülke için dezavantaj teşkil etmektedir.
- Rekabet Edebilirlik Endeksinin genel sıralamasında 50. Sıradan daha kötü sırada kalan ülkelerin bireysel değişkenlerinin sıralaması 51. sıradan daha iyi olması halinde bu durum söz konusu ülkeler için avantaj kabul edilmektedir. Ancak, sıralamada 50. sıradan daha kötü sıralamada kalan değişkenler ise dezavantaj kabul edilmektedirler. Mesela Viyetnam genel sıralamada 75. oldu. Ancak, Devlet düzenlemelerinin yarattığı yük (bürokrasi) değişkeninde Viyetnam 106. sırada olduğundan bu onun için bir dezavantajdır. Diğer taraftan, Telefon

hatları değişkeni ise onun için bir avantajdır (nüfusun %32.7'si seviyededir ve bu da onu 36. sıraya yerleştirir).

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'nde 1/2 ağırlık alan göstergeler (ki bu göstergeler iki farklı rekabet edebilirlik bölümünün altında hesaplamaya girmektedir) yalnızca ilk hesaplamaya katıldığı bölümün altında gösterilmiştir. Daha detaylı analizi, Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nun en son bölümündeki veri tabloları Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi'ndeki değişkenlerin tümüyle ilgili detaylı sıralamalar ve puanlar vermektedir (Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu şu adresi ziyaret ediniz <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>)

Notlar

- 1 IMF 2009a.
- 2 Schumpeter 1942; Solow 1956; ve Swan 1956.
- 3 Bakınız, örnek: Sala-i-Martin et al. 2004. Ekonomik büyümeyle ilgili potansiyel teşkil edebilecek güçlü göstergelerin kapsamlı bir listesi.
- 4 Bakınız, Easterly and Levine 1997; Acemoglu et al. 2001, 2002; Rodrik et al. 2002; ve Sala-i-Martin ve Subramanian 2003.
- 5 Bakınız de Soto 2000.
- 6 Bakınız de Soto ve Abbot 1990.
- 7 Bu yapısal blokta, uzlaşmazlıkların çözülmesi (1) ve hükümetin eylemlerinin ve/veya düzenlemelerinin hukukiliğinin sorgulanmasıyla (2) ilgili yasal çerçevenin ne kadar etkin olduğunu ortaya koyan tek bir anket değişkeninin yerine başka iki tane değişken getirildi. Bunların her biri bu iki konuyu daha detaylı bir şekilde ele alıyor.
- 8 Bakınız Shleifer ve Vishny 1997; Zingales 1998.
- 9 Bakınız Kaufmann ve Vishwanath 2001.
- 10 Bakınız Aschauer 1989; Canning et al. 1994; Gramlich 1994; ve Easterly 2002.
- 11 Bakınız Fischer 1993.
- 12 Bakınız Sachs 2001.
- 13 Bakınız Schultz 1961; Lucas 1988; Becker 1993; ve Kremer 1993.
- 14 Daha yüksek istihdam oranları ve dolayısıyla da daha yüksek ekonomik performans için esnek iş gücü piyasalarının önemini gösteren ülkelerle ilgili araştırmalara Bakınız Almeida ve Carneiro 2009; Amin 2009; ve Kaplan 2009.
- 15 Daha önce ücretler dışındaki iş gücü giderlerini ölçmek için bu yapısal bloğa eklenen veriler Dünya Bankasının İş Yapma Kolaylığı grubunun artık bu verileri toplamamasından dolayı bu yıl çıkartılmışlardır.
- 16 Teknoloji temelli büyüme teorileriyle ilgili teknik bir açıklama için bakınız Aghion ve Howitt 1992 ve Barro ve Sala-i-Martin 2003.
- 17 Trajtenberg (2005)'e göre Genel Amaçlı Teknoloji (general purpose technology-GPT) üretim metodlarını değiştirebilme kabiliyeti sayesinde ekonominin genel olarak büyümesine herhangi bir dönemde katkı yapabilen teknolojidir. Örnek: buharlı motorun ve elektrik dinamosunun icadı.
- 18 Bakınız UNCTAD 2009.
- 19 Bakınız Sachs ve Warner 1995; Frenkel ve Romer 1999; Rodrik ve Rodriguez 1999; Alesina et al. 2005; ve Feyrer 2009.
- 20 Bu, ekonomik sınırların siyasi sınırlar kadar net bir şekilde çizilmediği bir dünyada özellikle önemlidir. Diğer bir deyişle, Belçika Hollanda'ya mal satar ve bu satış ulusal hesaplara ihracat olarak geçer (yani Hollanda Belçika

- için yabancı bir pazardır); ancak, California aynı türde malı Nevada'ya sattığında ise bu işlem ulusal hesaplara içte yapılan bir işlem olarak geçer (yani Nevada California için bir iç pazardır).
- 21 Bakınız Romer 1990; Grossman ve Helpman 1991; ve Aghion ve Howitt 1992.
- 22 Muhtemelen gelişim aşamalarıyla ilgili en ünlü teori Amerikalı Tarihçi W.W.Rostow tarafından 1960'larda (bakınız Rostow 1960) geliştirildi. Burada ise Michael Porter'in Büyüme Aşamaları Teorisi'ni kullandık (bakınız Porter 1990). Michael Porter'in teorisini mevcut uygulamaya ne şekilde adapte ettiğimizle ilgili detaylı bilgi için lütfen 2007-2008 yılı Dünya Rekabet Edebilirlik Raporu Bölüm 1.1'e bakınız .
- 23 Katsayı tahminlerine bazı kısıtlamalar getirildi. Örneğin, her bir aşamaya verilen üç katsayının toplamının bir olması gerekiyor ve tüm ağırlıkların negatif olmaması gerekiyor.
- 24 Ekonomideki kaynak yoğunluğunu belirleyebilmek için, Uluslararası Ticaret Merkezi'nin Ticaret Performans Endeksi'nde geliştirdiği sektör sınıflandırmalarına göre toplam ihracattaki madeni kaynak ihracat payını kullanıyoruz. Ham petrolün yansıra, gaz, bu kategori aynı zamanda tüm metal cevherlerini ve diğer mineraller ile petrol ürünleri, likid gaz, kömür ve değerli taşları da içermektedir. Kullanılan veriler 2003 ila 2007 yıllarını kapsar. Bu verilerle ilgili daha fazla bilgiye şu internet sitesinden ulaşabilirsiniz: <http://www.intracen.org/menus/countries.htm>.

